

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2010

Bc. Jaroslav Pilát

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Sociální učení katolické církve a jeho aplikace v
sociální pedagogice**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
Mgr. Michal Vavřík

Vypracoval:
Bc. Jaroslav Pilát

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Sociální učení katolické církve a jeho aplikace v sociální pedagogice“, zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce. Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Brně dne 29. 3. 2010

.....
Bc. Jaroslav Pilát

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Michalu Vavříkovi za metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Současně děkuji řediteli Salesiánské komunity v Praze – Kobylisích panu Dr. Ing. Ladislavu Heryánovi, Th.D. za odborné rady a cenné připomínky.

Obsah

Úvod	3
1. Legislativní rámec	5
1.1. Legislativní rámec církevní oblasti	5
1.2. Přehled významnějších právních norem a vládních dokumentů při práci s dětmi a mládeží	6
1.3. Dílčí závěr	7
2. Instituce a služby zabývající se rizikovými dětmi a mládeží	9
2.1. Státní instituce	9
2.2. Nestátní instituce	11
2.3. Dílčí závěr	12
3. Teorie vzniku delikventního chování u dětí a mládeže	13
3.1. Skupiny, subkultury a hnutí mládeže	14
3.1.1. Vrstevnické party	14
3.1.2. Kriminogenní skupiny a subkultury mládeže	15
3.2. Vliv dědičnosti na delikventní chování	16
3.3. Vliv inteligence na delikventní chování	17
3.4. Vazba delikventního jedince na rodinu	17
3.5. Typické interakce v rodinách s vysokou pravděpodobností delikventního chování	17
3.6. Vztah mezi sebehodnocením a delikventním chováním	18
3.7. Typický stupeň morálního vývoje pro osoby s delikventním chováním	18
3.8. Dílčí závěr	19
4. Volný čas a prevence u dětí a mládeže	20
4.1. Základní principy prevence	20
4.2. Výchovní pracovník	21
4.3. Využívání volného času	23
4.4. Prostorové a materiální vybavení	23
4.5. Dílčí závěr	24
5. Charakteristika římskokatolické církve, vznik, vývoj a hlavní hodnoty křesťanství	25
5.1. Charakteristika římskokatolické církve	25
5.2. Historický stručný přehled vzniku a vývoje křesťanské církve	25
5.3. Nejstarší historické křesťanské prameny	28

5.4. Základní křesťanské hodnoty	29
5.5. Dílčí závěr	31
6. Učení katolické církve a jeho aplikace v sociální pedagogice	32
6.1. Charakteristika a definice římskokatolické církve	33
6.2. Katolická církev a sociální pedagogika	38
6.3. Preventivní systém Dona Bosca	39
6.4. Dílčí závěr	41
7. Činnost Salesiánů, jejich vznik a historie	42
7.1. Život Jana Bosca	42
7.2. Vznik a historie Salesiánů v České republice	43
7.3. Dílčí závěr	44
8. Salesiánské středisko mládeže v Praze - Kobyliších	45
8.1. Organizační struktura Salesiánského střediska mládeže v Praze – Kobyliších	45
8.2. Současnost Salesiánského střediska mládeže v Praze – Kobyliších	46
8.3. Oratoř	47
8.4. Klub Vrtule	48
8.5. Dílčí závěr	48
9. Dotazníkové šetření	49
9.1. Výzkumný vzorek	50
9.2. Výsledky	51
9.2.1. První část dotazníku	51
9.2.2. Druhá část dotazníku	57
9.3. Dílčí závěr	65
Závěr	66
Resumé	69
Anotace	71
Seznam použité literatury	72
Seznam příloh	74

Úvod

Vzhledem k mému studiu sociální pedagogiky jsem se zajímal o různé možnosti její aplikace v praxi a to nejen v rámci Vězeňské služby České republiky, kde jsem zaměstnán. Měl jsem povědomí o tom, že římskokatolická církev využívá sociální pedagogiky v péči o různé věkové i sociální skupiny. Zvláště mne proto zaujalo náhodné setkání s činností Salesiánů v Praze – Kobylisích. Z nabízených témat diplomových prací jsem si proto zvolil právě téma „Sociální učení katolické církve a jeho aplikace v sociální pedagogice“, které jsem se rozhodl aplikovat na Salesiánské středisko mládeže, o jehož činnost jsem se již v době psaní diplomové práce delší dobu zajímal. Setkal jsem se s velkou vstřícností zaměstnanců střediska mládeže a především ředitele Salesiánské komunity, který mi vyšel vstříc jak v hledání odpovědí na otázky související s římskokatolickou církví, tak i otázky související s činností centra a neposlední řadě mi umožnil realizovat dotazníkové šetření, které je součástí diplomové práce.

Často se stává, že děti a mládež, někdy prostřednictvím svých rodin hledají vhodné a smysluplné využití volného času a obracejí se proto na různá komerční zařízení či akce organizované školou. Běžnou ateistickou populaci nenapadne obrátit se s žádostí o pomoc s využitím volného času k církevní organizaci. Současná populace se většinou domnívá, že tato oblast je otevřena pouze pro „věřící“. Čím více se bude prezentovat i tato možnost, tím více je pravděpodobné, že se dostane do podvědomí široké veřejnosti a tím tedy svojí diplomovou prací mohu přispět, zviditelnit i církevní komunitu, která se zabývá pomocí při snižování výskytu patologických jevů ve společnosti a tak se rozšíří pravděpodobnost jejich eliminace.

Preventivní systém (výchovná metoda založená Donem Boscem, pro účely diplomové práce pouze „preventivní systém“) se nezrodil u „zeleného stolu“. Není výlučným výsledkem studia pedagogické literatury. Jeho prvotním zdrojem je Don Bosco a jeho životní příběh, osoba a zápal pro výchovu dětí a mládeže. Chceme-li tedy pochopit výchovnou sílu preventivního systému v dnešní době, musíme si nejen uvědomit jeho silné body, základní myšlenku a směřování, ale především výchovné zkušenosti a pedagogickou reflexi Dona Bosca a její pokračování.

Cílem diplomové práce je mapující studie, která by měla přispět k pregnantnějšímu a detailnějšímu poznání práce Salesiánů na základech učení Dona Bosca, predikci a význam sociální pedagogiky aplikované na klientech střediska mládeže, kterými jsou děti a mládež a to většinou ohroženi delikventním chováním. Chci toto téma zpracovat na základě studia zákonných norem a platných předpisů, nicméně podstatným podnětem bude sběr dat a to především analýza dokumentů a dostupné literatury z oblasti sociální pedagogiky, historie křesťanství s přechodem na římskokatolickou církev a sociologický výzkum, jímž v tomto případě bude dotazníkové šetření. Důsledek uceleného vyhodnocení těchto dat je experiment, jímž je aplikace původního učení Dona Bosca transformovaného na současnost.

1. Legislativní rámec

1.1. Legislativní rámec církevní oblasti

V obecné rovině lze shrnout, že legislativa prvorepubliková v zásadě neřešila církev jedním zákonem, ale různým způsobem – různé problematiky spadaly pod jednotlivá ministerstva, respektive používaly se zákony z dob dřívějších. V praxi tak například charitativní oblast spadala pod Ministerstvo práce a sociálních věcí, otázky pozemkové pod Ministerstvo zemědělství. Plat duchovních hradila církev (církve) ze svých vlastních prostředků, pouze tzv. kongrua byla hrazena státem. Zde šlo o záležitosti, na nichž měl stát zájem (např. vedení matrik). Pro katolickou církev pak měla význam dohoda s Vatikánem z roku 1928, tzv. Modus vivendi, který primárně určoval způsob jmenování vysokých církevních funkcionářů a celkový rámec vztahu mezi státem, Vatikánem a místní církví.

V roce 1949 Komunistická strana Československa přišla s tzv. církevním zákonem (zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, v platném znění), na který navázaly vládní nařízení k jednotlivým církvím (např. pro katolickou církev se jednalo o nařízení vlády č. 219/1949. Sb., o hospodářském zabezpečení římskokatolické církve, v platném znění). Jádrem problému bylo v podstatě postavení církví. Stát převzal výplatu mezd, nárokoval si za to církevní majetek, duchovní se stal víceméně státním zaměstnancem. Změnila se forma slibu věrnosti republice a byl zaveden tzv. souhlas k výkonu duchovenské činnosti, který může být libovolně udělen i odňat.

Dále byl zřízen Státní úřad pro věci církevní (v souladu se zákonem č. 217/1949. Sb., kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní, v platném znění), který o církevních věcech měl autoritativně rozhodovat. Od této doby je církev chápána nikoliv jako autonomní, ale státu podřízená složka, která o svém majetku, ale i o vnitřních záležitostech (např. jmenování do funkce, přechod do jiné farnosti) nemůže rozhodovat sama. Tento stav umocňují další vyhlášky a nařízení, které určují podobu teologického studia, náboženské výchovy, různých kultovních akcí. Jde o stav, který trval až do roku 1989.

Po roce 1989 došlo ke změně celospolečenské a tudíž i ke změně ve vnímání církví. Byl přijat zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), v platném znění. Tento zákon upravuje postavení církví a náboženských společností, vedení veřejně přístupných seznamů registrovaných církví a náboženských společností, svazů církví a náboženských společností a právnických osob založených registrovanou církví a náboženskou společností a evidovaných podle tohoto zákona. Dále uvozuje působnosti Ministerstva kultury České republiky ve věcech církví a náboženských společností. Vznikat a vyvíjet činnost nemůže církev a náboženská společnost, jejíž činnost je v rozporu s právními předpisy a jejíž učení nebo činnost ohrožuje práva svobody a rovnoprávnost osob, ohrožuje demokratické základy státu, jeho suverenitu a nezávislost. Pochopitelně činnost církve nesmí být v rozporu s mravností, principy lidskosti a bezpečnosti. V tomto zákoně je dále uvedeno jak postupovat při registraci, evidenci církve a případně zrušení církví a náboženských společenství. (1)

V roce 2002 dochází také k velmi výrazné změně legislativy upravující církevní právo. Původní zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, v platném znění a vládní nařízení č. 228/1949 Sb., o působnosti a organizaci Státního úřadu pro věci církevní, v platném znění, byly nahrazeny zákonem č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), v platném znění.

1.2. Přehled významnějších právních norem a vládních dokumentů při práci s dětmi a mládeží

Následující přehled neuvádí všechny relevantní normy, odkazuje pouze k těm, jež jsou při práci s rizikovou mládeží nejčastěji používány.

V dobách Rakouska – Uherska byl připravován zákon o trestním soudnictví nad mládeží, který stanovil věkovou hranici trestní odpovědnosti 14 let. Do tohoto věku mohly být děti od 12 let odsuzovány k ochranné výchově nebo k pobytu v léčebném ústavu pouze za čin, který se u dospělých trestal smrtí či doživotím. Trestné činy mladistvých byly

označovány jako provinění. Další normou byl zákon z roku 1922 o ochraně dětí před nevhodnými zábavami, který bránil účasti mládeže na hazardních hrách, zakazoval kouření a požívání alkoholických nápojů. V roce 1952 vešel v platnost zákon o sociálně právní ochraně dětí, který zřizoval úřadovny ochrany mládeže jako justiční orgány občansko právních soudů v každém okrese. Školský zákon z roku 1953 definoval typy mimoškolních výchovných zařízení. Ten byl posléze upřesněn vyhláškami.

V současné době upravuje zájem společnosti na řádné výchově dětí zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění. Další důležitou zákonnou normou je zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, v platném znění, který definuje, jak má být poskytována sociálně právní ochrana, výchovná a poradenská péče těm, kteří si kvůli svému stavu nebo věku nejsou schopni zajistit naplnění svých základních životních potřeb.

Trestní zákon a trestní řád ve speciálních odstavcích definuje zvláštní ustanovení o stíhání mladistvých, je zde deklarována výchova v řádného občana. S touto problematikou dále souvisí např. zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu, v platném znění a zákon č. 293/1999 Sb., o výkonu vazby, v platném znění. Poslední důležitou legislativní normou je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění. Kromě ochrany práv dítěte, jeho zdravého vývoje působí i k obnově narušených funkcí rodiny.

Z mezinárodních zásadních norem pro tuto oblast je nejdůležitější Úmluva o právech dítěte, z roku 1989 vydaná Organizací spojených národů. (19)

1.3. Dílčí závěr

V souvislosti se změnami v celé české společnosti začalo i v oblasti církevní a oblasti péči o děti a mládež docházet od počátku 90. let 20. století k výrazné přeměně. Jednou z priorit této přeměny bylo i vytvoření příslušné nové legislativy týkající se postavení církví ve společnosti. V oblasti péče o děti a mládež došlo pouze k novelizacím stávajících legislativních norem.

V této kapitole jsem se snažil nastínit historický i současný pohled na legislativní rámec, který upravuje postavení církví ve společnosti a péči o děti a mládež. Dle mého

názoru bylo rozhodující pro církevní oblast přijetí zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), v platném znění, který změnil pohled státu na církve jako takové.

2. Instituce a služby zabývající se rizikovými dětmi a mládeží

Teorie překládané sociologie se soustřeďují na sociální vlivy působící na chování člověka, o kterém většinou předpokládají, že je normální a že se rozhoduje racionálně. Sociálními vlivy míní sociologové vlivy širšího sociálního prostředí případně i vlivy neformálních vrstevnických skupin, než vlivy rodinného mikroklimatu než vlivy, jež studují psychologové případně psychiatři a systematictí badatelé zaměřeni na způsoby jiné komunikace. (12)

Vzhledem k tomu, že je třeba sloučit mnoho odborných pohledů na práci s dětmi a mládeží bylo v České republice instruováno velké množství organizací, které se prací s dětmi a mládeží zabývají. Kromě nich neustále vzniká a průběžně zaniká mnoho podobných či obdobných institucí na poli neziskového sektoru. V mnohem menší míře se mládeží zaobírají

i organizace založené církevními subjekty. Oficiálně jsou církevní subjekty uvedeny jako neziskové. V následujících kapitolách je uveden pouze úzký výběr těch organizací, které jsou na tomto poli nejvýznamnější.

2.1. Státní instituce

Státní instituce zabývající se péčí o děti mládež jsou organizace řízené a založené státem. Jsou to například:

- Orgány sociálně – právní ochrany dětí – přešly z okresních úřadů na pověřené obce. Příslušný zákon jim ukládá velké množství úkolů, proto je pro ně při současné personální situaci obtížné vykonávat např. terapeutickou práci s rodinou. Odkazování dětí z problémových rodin do ústavní péče je téměř jediným opatřením, jež mohou v tomto případě použít.
- Kurátor pro mládež – státní úředník, jehož úkolem je zabývat se dětmi z nefunkčních rodin. Zákon mu ukládá sledovat využívání volného času, jejich sociální okolí

a projevy nesnášenlivosti a násilí. Spolupracuje se školami a dalšími subjekty, které s dětmi pracují.

- Diagnostické a výchovné ústavy – jsou zde umístěné děti a mladiství s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. Patří mezi systém státních školských zařízení, je zde možný pobyt i na svou vlastní žádost (dva měsíce). Výchovné ústavy poskytují i vzdělávací programy (škola, učební obor).
- Domovy dětí a mládeže – jsou zřizovány magistráty a městskými úřady. Ústavní péče rizikové skupiny dětí a mládeže sama o sobě přináší řadu rizik pro další vývoj klientů. Většina z nich se rekrutuje z patologických rodin, ze kterých si přinášejí řadu negativních deprivacních zážitků. Vzhledem k tomu prostředí nemusí být tím správným ke korigování nepříznivých vlivů. Pobyty zde jsou obvykle několikaleté.
- Střediska výchovné péče – nabízejí ambulantní programy pro rizikovou mládež. Většina z nich vznikla při diagnostických ústavech. Některá z nich mají i oddělení pro krátkodobé pobyty. Poskytují zde poradenskou a terapeutickou péči rodinám.
- Výchovný poradce – tato funkce byla zřízena v základních a středních školách.
- Program rychlé intervence – v České republice zatím pokusný program, který má podobu informační databáze, do které údaje o problémových dětech a mládeži mohou vkládat školy, pedagogicko-psychologické poradny, lékaři a jiní odborníci, kteří se s těmi to dětmi setkávají. Zpětná vazba je zde pokutována formou statistických údajů o skupinách. Správci databáze jsou pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí při obecních úřadech. Informací využívá Policie České republiky, justice a Probační a mediační služba České republiky atd.
- Psychiatrické léčebny – poskytují jako zdravotnické zařízení terapii v akutních fázích závislosti, ale i individuální a skupinovou terapii, socioterapii a následnou léčbu.
- Kontaktní centra – poskytují poradenství, výměnné programy někdy i substituční program.
- Preventivní programy – v České republice mají obvykle podobu besed odborníků s dětmi ve školách.
- Terénní práce (streetwork) – tuto službu poskytují terénní pracovníci v přirozeném prostředí klientů. Cílovými skupinami jsou nejen rizikové skupiny mládeže, ale i lidé bez přístřeší a podobně. (23)

2.2. Nestátní instituce

Nestátní neziskové organizace jsou instituce zabývající se obecně prospěšnou činností. Nejsou zřízeny státem a nejsou na státu závislé. Neziskové organizace jsou charakterizovány jako organizace, které nevytvářejí zisk k přerozdělení mezi své vlastníky, správce nebo zakladatele. Zisk sice mohou vytvořit, ale musí ho zase vložit zpět k rozvoji organizace a plnění jejích cílů.

K základním typům nestátních neziskových organizací patří:

- nadace a nadační fondy (registrované podle zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, v platném znění);
- občanská sdružení (registrovaná podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, v platném znění);
- obecně prospěšné společnosti (registrované podle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, v platném znění);
- církevní právnické osoby (registrované podle zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, v platném znění).

Zvláštní postavení mají v rámci neziskových organizací nadace. Úkolem nadací je hledat finanční prostředky, kterými následně podporují jiné organizace v jejich činnosti. Nadace jsou proto také významným finančním zdrojem pro ostatní neziskové organizace, jako jsou například občanská sdružení. Nadace má ve skutečnosti minimum finančních prostředků na své financování a nesmí v souladu s platnou legislativou podnikat.

Prostřednictvím neziskových organizací se mohou občané angažovat v oblastech, kde státní instituce fungují nedostatečně nebo dokonce vůbec. Mezi aktivity neziskových organizací patří například: organizace zájmových volnočasových aktivit pro děti a mládež, pomoc jako asistenční služba handicapovaným dětem ve školách, obnova a opravy historických památek, organizace humanitární pomoci v případě živelných katastrof, pořádání akcí v souvislosti s ochranou životního prostředí. (29)

Příklady nestátních neziskových organizací, které svoji činnost orientují na práci s dětmi a mládeží:

- Komunitní bydlení – alternativa ke státním ústavním zařízením v podobě bytových jednotek kde mladiství žijí s vychovateli.
- Nízkoprahové kluby – jsou v nich praktikovány programy pro ohrožené děti a rizikovou mládež. Často jsou zaměřeny na romské etnikum nebo jako prevence či alternativa užívání návykových látek.
- Salesiánská střediska – jedná se o církevní způsob práce s cílovou skupinou mladistvých. Vedle sportovní a kulturní realizace nabízejí i vzdělávací a terapeutické programy. (18)

2.3. Dílčí závěr

V České republice se péčí o děti a mládež zabývají státní orgány, ale i velké množství nestátních neziskových organizací. V této kapitole jsem se snažil popsat činnost pouze těch nejvýznamnějších. Všechny tyto organizace musejí zaměstnávat odborníky ve svém oboru a dbát na jejich profesní etiku, průběžné vzdělávání a sledování nových trendů.

Nejdůležitější zásadou práce s klientem je respekt a úcta k jedinci. Respektování klienta znamená přístup k němu bez předsudků a případných postranních úmyslů.

3. Teorie vzniku delikventního chování u dětí a mládeže

Téma mé diplomové práce je „Sociální učení katolické církve a jeho aplikace v sociální pedagogice“ s konkrétním zaměřením na Salesiánské středisko mládeže v Praze - Kobylisích, které sdružuje děti a mládež s delikventním chováním nebo děti a mládež delikventním chováním přímo ohrožené. Z těchto důvodů se v této kapitole budu zabývat teorií vzniku delikventního chování. Teoretický poznatek je podstatný k tomu, aby byl zvolen správný přístup k této skupině dětí a mládeže tak, aby konečný výsledek byl co nejefektivnější.

Svým původem německý psychoanalytik Erik Erikson, jehož výzkumy a spisy v oblasti chování mládeže jsou vysoce ceněny, chápal vývoj osobnosti jako proces probíhající epigenetickými stádii. Epigeneze znamená, že jeden prvek vzniká na podkladu jiného v čase a prostoru. Rozšířil je tak, že obsahují nejen sled stádií, nýbrž i hierarchii. Ústředním tématem vývojového procesu podle Eriksona je utváření osobní identity, které úzce souvisí s vývojem ego. Erikson věří, že rituály dospívání a obřady jsou nástroji, kterými se potvrzuje získání identity integrace ego. Jeho pojetí systému ego se liší od Freuda; ego se uplatňuje jak uvnitř mysli, tak ve vztahu k jejímu sociálnímu prostředí. (7)

Podle Ericha Fromma se osobnostního přizpůsobení dosahuje v oblasti charakteru. Fromm rozlišuje dva základní vzorce, které se v každém jedinci vyskytují současně. Jsou to:

1. Produktivní charakter, který spočívá v obdarování druhých prostřednictvím lásky a práce: „*Člověk miluje to, pro co pracuje a pracuje pro to, co miluje.*“ (Fromm 1947).¹
2. Neproduktivní charakter, který je založen na předpokladu, že jedinec není schopen produkovat a proto musí to, co potřebuje dostávat od druhých; to ho může docílit buď svým pasivním chováním, nebo aktivním úsilím.

¹ Drapela, Victor J. Přehled teorií osobnosti. Praha: Portál, 1998, s. 65.

Povaha obou charakterových vzorců je založena na dvou základních procesech. Jedním je socializace, jejímž prostřednictvím si člověk vytváří vztah k druhým a k sobě a je ochoten poskytovat péči. Druhým je asimilace, jíž si člověk získává či přisvojuje žádoucí předměty. Dobře přizpůsobená osoba má charakter založený na poměrně trvalém vzorci, v němž jsou tyto dva procesy vhodně smíšeny. (6)

3.1. Skupiny, subkultury a hnutí mládeže

Podle E. Eriksona si dopívající svou osobní identitu musí vytvořit v průběhu dramatických střetů s rodiči, případně s jinými představiteli světa dospělých. Hlavním prostředkem tohoto hledání vlastního já je vrstevnická skupina, jež se na prahu dospělosti stane nejvýznamnější referenční skupinou, zastíňující svým vlivem všechny ostatní skupiny včetně působení rodiny. Kromě tohoto vysvětlení jsou důležité i sociologické úvahy o formativním vlivu vrstevnických skupin na průběh dospívání ve všech společnostech, který očividně stále sílí.

Děti tráví čím dál více času ve formálních skupinách v kolektivních zařízeních a neformálních skupinách v místě bydliště. Tyto skupiny jsou velmi vlivné, často více než rodina a vliv učitelů. Přátelství může být a také je zdrojem opory během dospívání, ale představuje také a více než se obecně předpokládá, zdroj napětí a úzkosti. V současné době a do budoucna je role vrstevnické skupiny vnímána realističtěji a to jako zdroj vlivu, který dopívajícímu spíše potvrzuje rodičovské hodnoty než by jim protirečil a jako rozhodující opora a referenční skupina sloužící tam kde rodina selhává.

3.1.1. Vrstevnické party

Pro mládež s dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, které poskytují přiměřenou míru podpory. Nároky na konformitu jsou zde obvykle vyšší než v jiných skupinách. Zahrnují nejen způsob vyjadřování, ale i úpravu zevnějšku, druh hudby, způsob chování k opačnému pohlaví, postoj ke škole a k rodičům, k penězům, k sexualitě, ke kouření, k alkoholu, k drogám atd. U frustrovaných dětí je potřeba kladného přijetí vrstevnickou skupinou silnější.

3.1.2. Kriminogenní skupiny a subkultury mládeže

Subkultury jsou v našem prostředí zatím jevem, který se teprve rozvíjí na rozdíl od zemí ekonomicky vyvinutějších, které mají delší tradici ve svobodné společnosti.

Jistá část mladých lidí má však ke společenskému uplatnění horší přístup. Hendikepem jsou zatíženy děti narozené málo kvalifikovaným rodičům, děti o něž rodiče málo dbali, děti žijící na přelidněných perifériích velkoměst, děti docházející jen nepravidelně do školy a tak podobně.

Společensky hendikepovaní dospívající nedisponují finančním ani sociálním kapitálem a hledají si náhradní cesty rychleji vedoucí ke zdánlivě stejnému cíli – společenskému úspěchu. Společnost se jim ovšem zmenšuje na okruh nejbližších známých a společenský úspěch se redukuje na jeho symboly: oblečení, motorky, auta, peníze, známosti s atraktivními protějšky, nahánění strachu slabším. Proto se často uchylují ke kriminální činnosti.

Rozlišujeme několik kriminogenních skupin a subkultur mládeže:

1. Stabilní a nestabilní kriminální skupiny

Stabilní a integrované skupiny vznikají obvykle v prostředí, v němž jsou delikventní normy akceptovány i dospělými. Dospělí v nich do jisté míry slouží jako učitelé mládeže. Například gangy romských kapsářů. Nestabilní a neintegrované skupiny jsou obvykle násilnické a vznikají v nestabilním prostředí, v němž chce mládež ukázat svou sílu, opozičnictví a nebojácnost. I spory uvnitř skupin se vyřizují násilně. U nás jich zatím není mnoho, vznikají pouze ojediněle.

2. Drogová subkultura

Skládá se z mladých lidí, kteří neuspěli podle měřítek spořádané většinové společnosti ani podle měřítek stabilních delikventních skupin. Dvojitý neúspěch z nich udělal outsidersy, ale to, že se spojují do skupin, je navzájem posiluje. Typické je pro ně holdování alkoholu, drogám, sexuální promiskuitě. Prostředky získávají žebráním, půjčkami, drobnými krádežemi, prodejem drog a podobně.

3. Rasistická subkultura

Tato subkultura má blízko k subkultuře násilí. Liší se však v propracovanější ideologii tím, že rasismus jako hnutí má svoje vystopovatelné dějiny (například skinheadi). Jejich činnosti jsou plánované. Mají systém přijímání nových členů, ti jsou nejprve pozorováni a testováni. Tyto subkultury mají většinou i vlastní kodex správného a nesprávného chování. Jsou to například vlastní výcvikové příručky pro pouliční boj nebo pro chování při zadržení policií a podobně. Řadou těchto znaků se podobají náboženským sektám.

4. Subkultura pseudonáboženská

Jsou to především satanisté, kteří jsou v obecném povědomí považováni za náboženskou sektu, ale sektou v pravém slova smyslu nejsou, protože jejich učení nemá systematickou povahu a není výsledkem revize některého tradičního náboženství, jak je tomu u sekt. Nemají ani vnitřní strukturu, existují jako rozdrobené nepropojené skupiny. Takzvaná satanská bible není náboženským textem, ale souhrnem myšlenek bývalého cirkusového krotitele a fotografa La Veye. Příslušníky této subkultury jsou vysoce sugestibilní osoby, jež byly předem indoktrinovány v rámci kontaktu se svým „zachráncem“. (12)

3.2. Vliv dědičnosti na delikventní chování

Průkaznost dědičnosti delikventního chování byla doložena studií dvojčat: porovnání výskytu určitého znaku mezi skupinou jedno a dvojvaječných dvojčat. Byla prokázána dva až třikrát větší shoda v kriminálním chování mezi jedno a dvojvaječnými dvojčaty. Čím jemnější je rozlišení kriminality, tím menší rozdíl je mezi jedno a dvojvaječnými dvojčaty. Jednovaječná dvojčata jsou všeobecně častěji zavírána do vězení.

Adopční studie: studie dětí, jež byly po narození svěřeny do péče adoptivních rodičů. Biologické dispozice, které se dědí, mají obecnou povahu, jež souvisí se schopností dítěte přizpůsobovat se rodinným a společenským pravidlům. Lepší sociální podmínky během dětství snižují kriminalitu adoptovaných dětí.

3.3. Vliv inteligence na delikventní chování

Podle průzkumů mají sníženou úroveň rozumových schopností – měřeno IQ testy - lidé s delikventním chováním. Průměrný rozdíl od nedelikventních osob je 8 bodů. Celkově snížená úroveň rozumových schopností znamená handicap. Jedinec je zranitelnější, obtížněji si buduje pozici v kolektivu, špatně navazuje vztah s autoritami, špatné výsledky negativně hodnotí rodina i nejbližší okolí. (18)

3.4. Vazba delikventního jedince na rodinu

Vazbové chování je důležité pro zabránění deprivacnímu syndromu. Pokud rodina nedokáže opakovaně přiměřeně reagovat na potřebu bezpečí, dítě si nevytvoří základní kladné postoje. Vzniká:

- ambivalentní vazba – vazba s dvojznačným postojem k autoritě, v němž na povrchu převládá závislost – zesilování emočních projevů,
- vyhýbavá vazba – potlačuje závislost, doprovázeno potlačovanými emocemi,
- dezorganizovaná vazba – chaotická reakce na autority střídající se potřeby blízkosti a odmítání (typické pro týrané a zneužívané děti). (22)

3.5. Typické interakce v rodinách s vysokou pravděpodobností delikventního chování

- a) typické je chladné prostředí s minimem rodičovského zájmu. Rodiče jsou pasivní či odmítaví, nezainteresovaní na potřebách dítěte,
- b) rozštěpená dvojná vazba – polarizace v postoji otce a matky. Podstatou je nekritický příklon jednoho rodiče a odmítavé či žárlivé chování druhého. Součástí je i odlišný způsob reakce obou rodičů,
- c) vztahy recipročně manipulativní – dítě manipuluje rodiče do soustavného kárání. Rodič svými pokusy zabránit dalším přestupkům je do nich bezděky manipuluje. Emocionální vazba rodič – dítě je narušována neustálým komandováním.

Dospívající jedinec s delikventním chováním byl s největší pravděpodobností rodiči špatně trénován ve smyslu vnitřní disciplíny – málo se starali o vytvoření zábran, výchovný styl byl nekonzistentní nebo byla příliš tvrdá disciplína. Další možností je špatný způsob řešení konfliktů v rodině. (16)

3.6. Vztah mezi sebehodnocením a delikventním chováním

Podle výzkumu většina delikventně jednajících lidí má negativní sebehodnocení, neváží si sama sebe, nebo nemají o své hodnotě jasnou představu. Jejich sebehodnocení je zmatené a plné protikladů. U menší podskupiny je naopak zjišťováno sebehodnocení nerealisticky zvýšené a je dáváno do souvislosti s vysokou pohotovostí k agresivní obraně vlastní osobnosti. Osoby vězněné opakovaně mají nižší sebehodnocení než ti, co se provinili jen jednou.

Někdy je delikventní chování vysvětlováno jako pokus jedince s nízkým sebehodnocením o zvýšení pocitu vlastní hodnoty, když se mu to z nějakého důvodu nedaří společensky přijatelným způsobem. (12)

3.7. Typický stupeň morálního vývoje pro osoby s delikventním chováním

Tři úrovně a šest stádií vývoje morálky podle Kohlberga:

Předkonvenční úroveň

1. stádium – sociální perspektiva je soustředěna na vlastní osobu. Člověk se řídí tím, co je vynucováno silou a mocí, heteronomní morálka je nezvnitřněná.
2. stádium – uvědomuje si potřeby druhých ne však jejich práva; pragmatická interakce s lidmi.

Konvenční úroveň

3. stádium – rozšíření sociální perspektivy na větší skupinu (rodinu, případně společnost). Dobré je to co schvalují bližní.
4. stádium – dobré je to co potřebuje celé společenství.

Postkonvenční úroveň

5. a 6. stádium – obecné prosociální zaměření osobnosti. Ztotožnění se s myšlenkou obecné platnosti lidských práv a lidské důstojnosti.

Průměrné skóry delikventně jednajících mladistvích mají blíž k předkonvenční úrovni morálního posuzování a to k druhému stádiu. Mladiství delikventi s psychopatickými rysy mají ještě nižší průměry. (6)

3.8. Dílčí závěr

E. Erikson se ve své teorii zabývá vlivem dědičnosti a inteligence na delikventní chování mládeže. D. Vodáčková se ve své knize zabývá druhy vazby na rodinu a O. Matoušek zmiňuje kromě jiného typické interakce v rodinách s vysokou pravděpodobností delikventního chování. K mé diplomové práci mi rovněž připadaly velmi důležité tři úrovně a šest stádií vývoje morálky Kohlberga.

Abychom pochopili delikventní chování v celém rozsahu, nelze pominout teoretická východiska odborníků v oblasti delikventního chování mládeže. Z množství popsaných teorií jsem vybral ty, jejichž teorie jsou dle mého názoru nejlépe aplikovatelné na danou problematiku.

4. Volný čas a prevence u dětí a mládeže

Společensky a sociálně nežádoucí jevy tvoří širokou škálu problémů, které jsou zejména u dětí a mládeže výrazným rizikem zdravotním, společenských i ekonomickým. Jedná se o problematiku šikany, násilí, záškoláctví, drogových závislostí, alkoholismu a kouření, kriminality a delikvence, rizikového sexuálního chování, vandalismu, virtuálních drog, patologického hráčství, dále pak projevů xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismu. Do tohoto rámce je nutno zařadit i témata, kterým byla doposud věnována menší pozornost. Komerční zneužívání dětí a dále syndrom týraných a zneužívaných dětí. Zvýšená pozornost musí být věnována také zneužívání anabolik, medikamentů a dalších látek a diváckému násilí. Toto se stává doprovodným fenoménem sportovních zejména fotbalových utkání.

4.1. Základní principy prevence

Prevence je souborem opatření, jimiž se předchází sociálnímu selhání a to zejména těm typům selhání, které ohrožují základní principy společnosti. V základním rozlišení dělíme prevenci na:

- primární – je cílená na celou populaci nebo na určitou skupinu v době, kdy se očekávaný problém této skupiny ještě nemanifestoval;
- sekundární – má jako cílovou skupinu osoby se zvýšeným rizikem sociálního selhání, případně osoby, u nichž už k selhávání dochází, ale jeho míra se ještě nedá indikovat;
- terciální – aplikuje se u osob, u kterých již k sociálnímu selhání došlo. (14)

Primární prevence nemůže být zejména u dětí a mládeže specifická, protože nejde chránit děti jen před jednáním nežádoucím vlivem. Účinná primární prevence nespočívá ve varováních a zákazech, ale v podpoře prosociálních postojů a chování. Jsou to především různé kampaně zaměřující se více na nové typy ohrožení např. nealkoholové drogy, gamblerství apod. Nejsou příliš účinné a málo si všímají větších rizik (abúzus alkoholu v podobě pití piva, který není považován za tak velké riziko).

U mladých lidí je důležité podpořit takové způsoby seberealizace, ventilace nahromaděné energie a využívání volného času, které jsou společensky přijatelné a žádoucí. Sociální výchova se zaměřuje na to, aby v klientech podporovala rozvoj osobních schopností, jež prospívají klientovi i celé společnosti (sprejer má např. výtvarný talent, je proto třeba podpořit tuto stránku jeho osobnosti, směřovat ji k realizaci na vyhrazených plochách. Hooligan může svou přirozenou agresi vybíjet sportem – bojové sporty, kopaná). Jiným příkladem na uplatnění sociální výchovy může být například práce se sociálně nepřizpůsobivou skupinou (např. ve smyslu určitého etnika), to je pole, které poskytuje jedinečnou příležitost učinit výchovu skutečně sociální ve smyslu utváření vztahu motivace ke vzdělání, celkového osobnostního rozvoje jako předpokladu zařazení do společenského života. (9)

Salesiánské středisko mládeže aplikuje z výše uvedených důvodů prevenci sociálně patologického chování, a to sekundární a terciální. To lze dovodit ze složení klientů střediska a z celkového cílení aplikované sociální pedagogiky prostřednictvím pracovníků střediska.

Nejdůležitějším základním principem prevence sociálně patologických jevů je výchova dětí a mládeže ke zdravému životnímu stylu, osvojení si pozitivního sociálního chování a rozvoje osobnosti. Proto jsou významným prvkem volnočasové programy. Ty by měly zvyšovat psychickou odolnost a fyzickou zdatnost. Proto je třeba klást důraz na volnočasové aktivity takovým způsobem, aby plnily funkci relaxační, regenerační, kompenzační, výchovnou a sociálně preventivní.

4.2. Výchovný pracovník

Výchovný pracovník, který má působit ve smyslu sekundární a terciální prevence na mládež musí prokázat zejména zralost své osobnosti, stabilitu a odolnost proti stresu. Je žádoucí, aby znal zázemí svého klienta v ideálním případě je v kontaktu s rodinou, případně s dalšími institucemi, které poskytují jeho klientovi odbornou pomoc.

Aby byl proces působení pracovníků střediska mládeže úspěšný je potřeba, aby byl založen na vztahu partnerství mezi vychovatelem a vychovávaným. Je však třeba zdůraznit výchovu, která bude postupně vytvářet návyky kooperativní interakce. Působení na klienty

nesmí podporovat agresivní, brzdící a podsouvající komunikaci, ale tu která je asertivní, podporující a popisná, tudíž celkově efektivní. Výchovný pracovník musí akceptovat svého klienta a jeho osobnost takovou jaká je. To znamená, že nepotlačuje její fyziologické a sociální potřeby, potřeby jistoty, bezpečí a individuální limity. Pochopitelně ve svém působení nepoužívá prvky manipulace, respektuje lidská práva a tak celé jeho působení musí vést k pochopení smyslu života a k zlepšení jeho charakteru. (2)

Svým klientům výchovný pracovník poskytuje pomoc a poradenství. M. Scally a B. Hopson (1979) rozlišili šest typů pomoci druhým podle potřeb osoby, která pomoc vyhledala.

1. Pomáhání podáním jednoduchých věcných informací je určeno osobám, které je potřebují pro řešení své situace, jako je tomu např. při neznalosti toho jak vyplnit formulář nebo neznalosti přehledu o agenturách poskytujících další potřebné služby. Rady tohoto typu mohou být nesmírně užitečné, protože nedostatek informací staví klienta do nevýhodné až bezvýhodné situace.
2. Pomáhání poskytováním rad spočívá v nabízení názorů odborníka na to, jak by si jiná osoba měla počínat, při čemž názor by neměl postrádat vzhled do situace dané osoby.
3. Pomáhání prostřednictvím učení znamená umožnit jedinci získat určité znalosti nebo dovednosti pomáhající jeho situaci zlepšit.
4. Pomáhání prostřednictvím psychologického náhledu spočívá v pomoci druhému pochopit problém, objasnit proč a kde vznikají třecí plochy a ukázat mnohé cesty jak si počínat, aby se jedinec správně rozhodl co dělat. Jde o to pomoci mladým tak, aby si dokázali pomoci sami.
5. Pomáhání prostřednictvím přímé akce spočívá v tom, že pomáhající něco vykoná za jinou osobu nebo ji obstará něco, co právě potřebuje (např. jednání s úřady).
6. Pomáhání vyvolané změnou systému spočívá v ovlivnění nebo změně systému, který jedinci způsobuje potíže. Může jít o organizační úpravy, změnu v předpisech a podobně. (13)

4.3. Využívání volného času

Volný čas je ten, v němž jedinec ze svobodné vůle na základě svých zájmů, nálad a pocitů vybírá svou činnost. V žádné životní etapě není jedinec schopen zajímat se o tak široký okruh zájmových aktivit jako v dětství a dospívání. Současný vývoj není příliš pozitivní. Prohlubuje se spíše pasivita, konzumnost a nízká úroveň aktivit (sledování televize, poslech hudby, četba časopisů, schůzky s přáteli, nečinnost). Nižší frekvenci mají návštěvy restaurací, aktivní sport, diskotéky, kina, turistika a mimoškolní vzdělávání. Tato nižší frekvence je zapříčiněna převážně nedostatkem finančních prostředků v rodině. Je-li kvalitní nabídka náplně volného času v dosahu jedince je šance, že se s ní výrazně sníží pravděpodobnost jakéhokoliv asociálního chování a nekvalitního využívání volného času. (15)

Aktivní využívání volného času by mělo splňovat základní záměr:

- dosažitelnost kvalitních volnočasových aktivit jak z hlediska finančního tak také teritoriálního;
- aktivní přístup dětí a mládeže k provádění této činnosti;
- kompenzace jednotvárné fyzické i psychické zátěže;
- posilování zdravého způsobu života a zdraví.

4. 4. Prostorové a materiální vybavení

Prostorové a materiální vybavení musí splňovat základní záměr, kterým je vytvoření místa, kde by se mládež chtěla a mohla sejit. To znamená místo, které je volně přístupné a otevřené v čase kdy mají děti a mládež volno, místo jehož atmosféra a vybavení odpovídá jejich životnímu stylu.

Prostor pro takové setkávání musí být takový, aby přístup nebyl příliš složitý a co nejméně omezován. Je třeba, aby měl hygienicky a prostorově vyhovující zázemí a to především vnitřní a v lepším případě i venkovní prostory. K základnímu vybavení patří jak prostory na vhodné aktivity, tak i odpočinkové místo, hygienické zázemí a případně i šatna. Neměla by chybět možnost dodržování pitného režimu a pochopitelně je důležité celkové estetické pojetí prostoru, které musí být svým zaměřením blízké věkové skupině,

kteřá jej bude využívat. Pokud to celková situace dovolí, je vhodné, aby se klienti na vzhledu interiéru sami podíleli.

Vybavení prostorů pro volnočasové aktivity dětí a mládeže se odvíjí od finančních možností jeho zřizovatele. Pokud je středisko zaměřeno na širší skupinu jedinců, je vhodné, aby nebylo jednostranně zaměřeno a byl prostor jak pro fyzické (např. fotbalové hřiště, horolezecká stěna) tak i společenské aktivity (taneční kroužek, modelářský kroužek, knihovna).

Pro financování prostorů pro volnočasové aktivity dětí a mládeže je možné využívat více zdrojů. Záleží, zdali je zřizovatel státní orgán nebo nestátní instituce. U obou těchto druhů financování je však možné využívat grantovou politiku Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy České republiky, v případě sociálně zaměřených programů Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, dále pak Ministerstvo kultury České republiky, Ministerstvo životního prostředí České republiky, ale i města, obce, regionální a krajské úřady.

4.5. Dílčí závěr

V současné společnosti, která spíše preferuje konzumní styl života, agresivní a kult peněz je celková atmosféra zavádějící pro hodnotový systém dětí a mládeže, který se teprve utváří. Prevence proti takovému stylu vyžaduje těsné spolupůsobení celé společnosti a předpokládá řadu spolupracujících složek. Vedle rodiny, která často tuto roli neplní, jsou to školy a školská zařízení. Toto spojení však není zdaleka dostačující, proto je třeba sladění a propojení těchto složek s oblastmi zájmových organizací občanských sdružení a dalších zařízení pro děti a mládež. Kromě plnění funkce zábavy ve skupině, estetických prožitků umocňuje socializaci a týmovou práci, je modelem zdravého konkurenčního prostředí při hledání identity mladého jedince.

5. Charakteristika římskokatolické církve, vznik, vývoj a hlavní hodnoty křesťanství

5.1. Charakteristika římskokatolické církve

Římskokatolická církev je největší křesťanskou církví. Je hierarchicky organizovaná, v čele stojí papež, který je zároveň hlavou státu Vatikán. Původně to byl římský biskup, (termín odvozený ze slova episkop tj. dohlížitel), později zvaný jako papež – „papa“ tj. otec. Je uznáván jako nástupce sv. Petra. Církev je charakteristická jednotným doktrinárním a ideologickým systémem a kanonickým právem. Vedle centralistického správního systému (farnosti, diecéze) řídí či ovlivňuje další organizace (řády, řehole, politická, kulturní či charitativní sdružení). Je řízena centrálními orgány sídlícími ve Vatikánu – kongregacemi. Vývoj církve ovlivňují ekumenické koncily, na nižších správních úrovních to jsou synody. Kromě dogmat sdílených s ostatními křesťanskými církvemi má i katolická církev svá zvláštní dogmata o neposkvrněném početí Panny Marie, o jejím nanebevzetí a o neomylnosti papeže. Charakteristické je výrazné rozlišení mezi klérem a laiky a kněžský celibát.

5.2. Historický stručný přehled vzniku a vývoje křesťanské církve

Vznik římskokatolické církve, mající původ v křesťanství, lze zařadit do západní latinské části římské říše. Datuje se kolem počátku našeho letopočtu. Dle teologických textů je zde souvislost s příchodem Ježíše Krista na zem a zavedením křtu, který je pro jednotlivce znamením odnětí hříchů.

V době počátku vzniku křesťanství se rodilo velké množství různých kultů a nauk. Opravdu významné byly ale pouze dvě skupiny, z nichž první byla židovsky dogmatická, druhá byla progresivnější a otevřenější vůči širšímu obyvatelstvu. Jejich právoplatností a rozdíly se zabýval kolem r. 49. tzv. Jeruzalémský koncil. Výsledkem byla legitimizace tolerance a zřetelné otevření se křesťanství vůči nežidům. Je tedy zřejmé, že už od počátku byla křesťanská církev vnímána jako široká platforma pro všechny národy. Vzhledem k tomu, že Apoštol Pavel učil to, že víra má přednost před Mojžíšovým zákonem, bylo vždy

zřejmé napětí mezi tzv. „židokřesťany“ a ostatními křesťany, které vyvrcholilo osamostatněním se židovských křesťanů. Tato skupina – Ebonité, odmítala Ježíšovo božství.

V průběhu 2. století bojovala církev s četnými gnostickými sektami (obnášely velké množství různých směrů). Křesťanští představitelé se však bránili poukazováním na historicky blízké skutečnosti, ve kterých trvali na napojení úlohy biskupů – nejvyšších představitelů církve – na apoštoly. Postupně tak ustanovili kánon posvátných křesťanských spisů. Během doby tak byly v kánonech zformulovány texty, které umožňovaly rozlišení nauky od doktrín ostatních skupin.

Římskokatolická církev se rozvíjela se a udržela jako náboženství společnosti i po jejím podrobení převážně germánskými kmeny v 5. století našeho letopočtu. Pozice církve byla posílena pokřtěním franského krále Chlodovika. V 6. století byl katolicismus přijat v Anglii a šířil se s podporou Franků do střední Evropy. Jeho sepětí s vývojem západoevropského křesťanství se upevnilo v polovině 8. století, kdy se papež politicky sblížil s franskými Karlovci. Řím se stal centrem papežského církevního státu a přestal být součástí Byzance. Pro křesťanství bylo velmi významné nastolení moci Konstantina I. (roku 312). Ten upevnil její moc nejen významnou přízní a hmotnými dary, ale především vydal roku 313 Edikt milánský, který vyhláší křesťanství za oficiální náboženství. Tím byla pro církev získána první právní subjektivita.

Po legitimizaci církve je prvním významným mezicírkevním sporem ten, který byl vyvolán tzv. nestoriány. Jejich učení tvrdilo, že Ježíš Kristus existuje jako Bůh i člověk, který nezemřel na kříži. Z důvodů potvrzení či vyvrácení této nauky se sešel r. 431 Efeský koncil, který nestoriovské učení odsoudil. Nestoriáni se na základě výsledků koncilu od církve oddělili.

Císař Konstantin I. dal vybudovat na východě Řecka město Konstantinopol a Chalcedonský koncil v r. 451 přisoudil tomuto městu primát, který měl doposud pouze Řím. Proti tomuto rozhodnutí se ostře ohradil papež Lev I. a římská církev tento koncilní kánon nikdy nepřijala. Na základě rozhodnutí tohoto koncilu došlo k nejstaršímu trvalému rozdělení křesťanské církve. Odlišný vývoj západních a východních křesťanů vyvrcholil v roce 1054 církevním rozkolem, nazvaným Velké schizma. Ke zvýšení averze mezi oběma znesvářenými církevními celky dopomohly křížové výpravy západních křesťanů, zvláště pak

vyplenění Konstantinopole čtvrtou křížovou výpravu (roku 1204). Papež a konstantinopolský patriarcha se vzájemně exkomunikovali. Násilná islamizace pak dokonala rozpad celé Byzantské říše. A těžiště pravoslaví (východního křesťanství) se poté přemístilo do zemí východní Evropy. (10)

Ve 14. století došlo k události, která je historicky známa jako Velké západní schizma. Po smrti se papeže Bonifáce VIII. nastal rozkol v katolické církvi v letech 1378 až 1417, kdy byli zvoleni dva papežové – Urban VI. v Římě a Klement VII. v Avignonu. Po koncilu v Pise v r. 1409 existovali dokonce tři papežové, protože Alexandr V. byl zvolen také papežem. Až na kostnickém koncilu (1414–18) bylo dosaženo dohody a byl zvolen papež Martin V.

Ve středověku a novověku docházelo i nadále k neustávajícím neshodám mezi papežem a koncilem. Důvodem byl rozpor o svrchovanost v rámci církve. Rozbor nakonec dodala tzv. koncilní teorie, jejímiž autory byli Marsilio Padovský a Vilém z Ockhamu. Tato teorie definitivně postavila v rozhodování koncil nad papeže. Papežovo postavení se stalo více formálním a jeho funkce je především reprezentativní a morální.

K dalšímu schizmatu mezi západními křesťany došlo v průběhu 16. století, kdy se etablovaly protestantské církve na základě osvěty Martina Luthera, Jana Kalvína a dalších. Diskuse mezi především luteránskými a anglikánskými církvemi trvá až dodnes. Je třeba však zmínit dílčí pozitivní výsledky, jimiž jsou společná stanoviska k některým, původně sporným, otázkám.

Osvícenství přineslo v katolických i protestantských zemích konec čarodějnických procesů, diskriminace jiné víry a používání tortury v soudních sporech. I v oblasti církevní dochází k reformaci. Je kladen důraz na mravní stránku křesťanství. Nabádání k četbě Bible v národním jazyce místo latiny a sloužení bohoslužeb v jazyce země podněcovalo obecnou vzdělanost.

Roku 1545 označil Tridentský koncil reformaci jako protireformaci. Stávající prosazování moci Tovaryšstva Ježíšova (jezuitů) znamenalo zpřísnění církevní nauky, utužení jednoty a zvýraznění postavení papeže. Bylo předepsáno povinné vzdělávání kněží, vydány učebnice křesťanství a zavedena jednotná latinská liturgie. Současně byla vydána nová latinská Bible a provedena reforma kalendáře (gregoriánský kalendář).

Rozdílná náboženská stanoviska vedla v Evropě k dlouhodobým krvavým válečným konfliktům. Selské války, občanská válka ve Francii a v Anglii a zvláště pak Třicetiletá válka ve střední Evropě přinesly obrovské ztráty a zasely nedůvěru Evropanů v církve a později i obecně v náboženství.

Následný vývoj křesťanství se lišil v jednotlivých zemích. Přes zjevné dílčí úspěchy se v druhé polovině 19. století ocitají křesťanské církve v defenzivním postavení. Čelí kritice intelektuálů a odcizení lidových – především dělnických – vrstev. Toto odcizení vrcholí v 20. století. Církev již ztratila postavení nejvyššího orientačního bodu a vzoru osobního a kolektivního života. Není příkladem chování ve společnosti, ani její instituce již nemá privilegované postavení. Výrazné potlačování mocenskými orgány zažívá po druhé světové válce v zemích tzv. východního bloku v Evropě. Z nich je nejméně utlačována v Polsku. V ostatních socialistických zemích vznikají „provládní“ církevní organizace. V České republice je v těchto letech např. oficiálně podporováno církevní sdružení *Pacem in terris*, které sloužilo režimu. Katoličtí duchovní, kteří se odmítli podřídit komunistické vládě, jsou zavíráni do vězení, jsou rušeny kláštery a ničeny církevní památky. Jako odvěta těmto krokům vzniká církevní opozice, kněží studují „podzemní univerzity“, jsou tajně svěceni a bojují svými prostředky proti režimu. Po pádu komunistické moci zažívá církve v těchto zemích určitou renesanci, vznikají nová křesťanská společenství, rozšiřují se různé náboženské skupiny a hnutí. Katolická církev, i přes určitou skepsi obyvatel, však v České republice zůstává stěžejním a největším náboženským subjektem. (17)

5.3. Nejstarší historické křesťanské prameny

Prvotní legenda, kterou je působení Ježíše Krista, jeho ukřižování a vzkříšení je popsána v základním římskokatolickém textu, kterým je Nový zákon, který je součástí Bible.

Historických pramenů je velmi málo. Nejstaršími jsou Skutky apoštolů, jejichž sepsání je datováno do období 80. a 90. let prvního století našeho letopočtu. Významným textem jsou čtyři kanonická evangelia, která byla napsána mezi 40. - 90. léty prvního století našeho letopočtu, jako Skutky apoštolů. Dalším historickým spisem jsou listy apoštola Pavla (50. – 60. léta 1. století našeho letopočtu).

Kolem roku 1059 se datuje první Papežská bula, kterou byl ustanoven způsob papežské volby. Bula je výnos, který se týká důležitých právních aktů papeže a je vyhlášen slavnostní formou a opatřen pečeti. Novodobějšími dokumenty jsou papežské encykliky neboli okružní listy vydávané papežem adresované původně biskupům, dnes zpravidla i kněžím a věřícím na celém světě. Adresáté mohou být různým způsobem omezeni, např. hodností či územně. Obsah encykliky vychází z priorit daného papeže, který pro svá prohlášení může využít různou formu, od konstituce, encykliku, pastýřský list až po kázání. Její název zpravidla vychází z prvních slov znění textu.

Dne 4. 8. 1879 vydal v Římě papež Lev XIII. encykliku věnovanou scholastické filosofii. Týkala se střetu a konfliktu s filozofy, kteří učili, že lidská duše a tělo je božské svou podstatou i přirozeností a ze svého božského počátku upadla do zlého lidského těla, v němž je uzavřena a přechází z těla do těla, dokud se neosvobodí od zel, která jí způsobila hmota. Musí se očistit od poskvrněné tělesné existence. Podobnou nauku nemohlo křesťanství přijmout. Církev zastává názor, že mezi tím čemu učí zkušenost a čemu učí zjevení, nemůže být rozpor. Podle teologie je víra souhlas rozumu s pravdou. Pro křesťanské učení je nutné prostřednictvím jeho učenců ukázat, že je srozumitelné a pravdivé a že souhlas s křesťanským učením je souhlasem rozumu. K tomu církev směřovala.

5.4. Základní křesťanské hodnoty

Křesťanské hodnoty mají základ v konání a učení Ježíše Krista. Přestože jsou duchovní povahy, prokazatelné jsou pouze prostřednictvím skutků a činů. Jejich podstatu tvoří víra, naděje, spravedlnost a láska. Dalšími jsou např. spravedlnost, pokora, zbožnost apod. Od nich by se mělo odvíjet jednání nejen církve samotné, ale i všech křesťanů. V důsledku naplňování těchto hodnot církev koná v různých oblastech. Jednou z takovýchto oblastí je např. charitativní činnost cílená jak rozličným minoritám, ale i směřovaná k majoritní společnosti.

Vodítkem správného konání při dodržování základních hodnot je Bible. Konkrétně to je desatero přikázání, které upozorňuje na nebezpečí nesprávného jednání. Dále pak výčet hříchů a různá podobenství.

Definice základních hodnot.

- Víra – má základ v učení a konání Ježíše. Je to víra v Boha a také víra Boha v lidi.
- Naděje - je založena na Ježíšově slibu, že může vykoupit lidstvo a poskytnout lidem věčný život.
- Láska – vychází ze slova agapé, což znamená nezasloužený prospěch. Bůh dává všem lidem lásku a správné je jí předávat dál.
- Spravedlnost – vychází z božích skutků. Za každý skutek následuje spravedlivá odplata.

Desatero Božích přikázání.

Každý člověk v životě potřebuje v životních situacích oporu pro orientaci. Desatero by mělo být křesťanům nápovědou a orientací.

Znění desatera:

1. Nebudeš mít jiné bohy mimo mne.
2. Nevezmeš jména Božího nadarmo.
3. Pomni, abys den sváteční světil.
4. Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl a dobře se ti vedlo na zemi.
5. Nezabiješ.
6. Nesesmilníš.
7. Nepokradeš.
8. Nepromluvíš křivého svědectví.
9. Nepožádáš manželky bližního svého.
10. Nepožádáš statku bližního svého.

Sedm hlavních hříchů.

Sedm hlavních hříchů jsou hříchy ne ve smyslu toho, že by byly nejzávažnějšími lidskými hříchy, ale proto, že vycházejí z hlavy, z mysli člověka. Podle teologie je třeba mít se proti nim na pozoru a vyvarovat se jich.

Jsou to tyto hříchy:

- Pýcha
- Lakomství

- Závist
- Hněv
- Smilstvo
- Nestřídmost
- Lenost

Podobenství

Podobenství jsou příběhy, jimiž Ježíš při svém učení navazoval na způsob vyjadřování, který odpovídal tradici jeho národa. Používal jich jako pomůcky, jejímž prostřednictvím přibližoval lidem Boží království tak, aby poznali jakou cestou se dát.

V podobenstvích se někdy objevují i nereálné protiklady a nepravděpodobné události, protože jsou vyslovena s cílem posluchače upoutat a přivést je k úvaze např. nad nestandardním jednáním některých aktérů. Jejich úkolem je posluchače zacílit v jejich jednání nebo je přimět k reakcím. Snaží se objasňovat, přesvědčovat a směřovat k bodu, kdy se musí rozhodnout. (32)

5.5. Dílčí závěr

V průběhu dějin až po současnou dobu lidé vyjadřovali své hledání Boha v náboženských představách a náboženském chování (modlitby, oběti, kulty, meditace atd.). I když v těchto výrazových formách může být mnoho nejasného, jsou tak všeobecné, že člověk může být definován jako bytost náboženská, SK 17, 26 - 28: *„Bůh stvořil z jednoho člověka celé lidské pokolení a dal mu bydlet všude na zemském povrchu. Předem stanovil časová období a položil hranice lidským sídlům. A to proto, aby hledali Boha, zdali by se ho snad nějak mohli dohmatat a nalézt ho. Vždyť od nikoho z nás není daleko. V něm totiž žijeme, hýbáme se a jsme“*.¹

¹ Bible. Stuttgart: Ekumenická rada církví, 1984, s. 882 – 892.

6. Učení katolické církve a jeho aplikace v sociální pedagogice

Katolická církev je společenství křesťanů, kteří žijí v jednotě s římským biskupem neboli papežem. Katolická církev se skládá především z církví určených obřadem a vlastním právem. Katolickou církev rozlišujeme tzv. západní latinskou a východní. Latinská církev je část katolické církve, na niž se vztahuje Kodex kanonického práva a v jejímž čele stojí papež jako patriarcha Západu. Obyčejové právo připouští, aby byla nazývána římskokatolickou církví. Katolická církev se skládá z nižších jednotek, partikulárních církví. Dílčími církvemi jsou diecéze. (24)

Pojem katolická církev je používán v mnoha významech. V různých kontextech může znamenat:

- římskokatolickou církev;
- církev sjednocenou s Římem;
- východní pravoslavné církve, které se samy označují za „pravoslavné katolické církve“;
- společenství všech křesťanů.

Označení katolická se skrývá v názvu mnoha církví. Když se v češtině mluví o katolické církvi, máme na mysli většinou Církev římskokatolickou, respektive soubor církví sjednocených s Římem a uznávajících autoritu papeže (do této kategorie patří např. i Církev řeckokatolická).

Církevní správa se člení na jurisdikční oblasti, nejčastěji vymezené na územním základě, existují však i jiné možnosti (například vymezení instituční, kupříkladu vojenský vikariát). Za základní a standardní jednotku lze považovat diecézi, která se níže obvykle dělí na farnosti a výše se může sdružovat v církevní provincii. Coby organizaci určuje fungování římskokatolické církve Kodex kanonického práva z roku 1983. (27)

6.1. Charakteristika a definice římskokatolické církve

Katolické církve se chápou a definují ve společenství s dalšími církvemi jako Kristem založený lid nové smlouvy - zákona. Uznávají nepřetržitou dějinnou kontinuitu s církví založenou Ježíšem Kristem, která je zaručena apoštolskou posloupností – biskupským a kněžským svěcením. Sdílejí víru, že církev byla založena sesláním Ducha Svatého o letnicích. Založení úřadu biskupů a kněží klade katolická církev do Ježíšova ustanovení při Poslední večeři, 1 Kor 11, 23 - 26: *“Já jsem přijal od Pána, co jsem vám také odevzdal: Pán Ježíš v tu noc, kdy byl zrazen, vzal chléb, vzdal díky, lámal jej a řekl: ,Toto jest mé tělo, které se za vás vydává; to číňte na mou památku.’ Stejně vzal po večeři i kalich a řekl: ,Tento kalich je nová smlouva, zpečetěná mou krví: to číňte, kdykoliv bude pít, na mou památku.’ Kdykoliv tedy jíte tento chléb a pijete kalich, zvěstujete smrt Páně, dokud on nepřijde.”*¹

Římskokatolická církev uznává nejvyšší autoritu papeže, římského biskupa. Tvrdí, že nepřerušená řada papežů vede až k apoštolu Petrovi. Dále uznává papežovi biskupy jako přímé následovníky 12 apoštolů.

Podle víry katolických církví Bůh postupně ukazoval v dějinách lidstvu svou blízkost a lásku, až se jeho Syn stal člověkem v Ježíši Kristu. Po jeho smrti a vzkříšení Boží Syn sesílá svým apoštolům Ducha Svatého jako dar, aby jeho prostřednictvím mohl být se svými učedníky až do dne, kdy znovu přijde ve slávě. Pramenem poznání o Bohu je Bůh sám, víra se v církvi předává tradicí. Existuje tradice zapsaná v Písmu svatém, v Bibli a tradice, která v Písmu zapsaná není, avšak přesto tvoří víru církve. Víra katolických církví však podle jejich vlastního pochopení musí být v souladu s vírou apoštolů, a proto svou tradici nazývá apoštolskou tradicí. Učení, v této tradici obsažené, je garantováno Duchem Svatým, J 16, 13: *„Jakmile však přijde on Duch pravdy, uvede Vás do veškeré pravdy, neboť nebude mluvit sám ze sebe, ale bude mluvit, co uslyší. A oznámí Vám, co má přijít.”*² Dogma, závazná církevní nauka, není vnímáno jako něco statického, ale jako to, co se v průběhu dějin vyjadřuje různými slovy. Dogma může být vyhlášeno pouze ekumenickým koncilem nebo papežem, nástupcem apoštola Petra. Podle nauky katolické církve je církev obdařena charismatem neomylnosti v otázkách víry, zvláště se toto charisma projevuje v osobě papeže.

¹ Bible. Stuttgart: Ekumenická rada církví, 1984, s. 910 – 922.

² Bible. Stuttgart: Ekumenická rada církví, 1984, s. 861 – 863.

Biblickým symbolem církve je ovčinec tedy místo, kde jsou shromážděny ovce, J 10, 11, 12: „Já jsem dobrý pastýř. Dobrý pastýř položí svůj život za ovce. Ten, kdo není pastýř, kdo pracuje jen za mzdu a ovce nejsou jeho vlastní, opouští je, utíká, když vidí, že se blíží vlk. A vlk ovce trhá a rozhání.“¹ Dalším symbolem je Boží pole - vinice, kde vinným kmenem je Kristus a věřící jsou ratolestmi. Kmen dává plodnost větvím. Ratolest, která ztratí spojení s kmenem, hyne. Posledním symbolem církve je Boží stavba - svatý chrám, kde úhelným kamenem je Ježíš, její zakladatel. On působí, že celá stavba drží pevně, 1 K 3, 9: „Jsme spolupracovníci na Božím díle, a Vy jste Boží pole, Boží stavba.“²

Církev je v Novém zákoně Bible chápána také jako tělo Kristovo, kde Kristus sám je hlavou. On předává svou milost v Božím slově a ve svátostech. Vrcholem života církve je slavení eucharistie, památky poslední večeře, kdy Ježíš před svou smrtí daroval svým přátelům své tělo a krev jako chléb a víno. (27)

Katolické církve zachovávají stejné učení jako většina ostatních křesťanských církví. Spornou otázkou, která určuje vztahy mezi katolíky a pravoslavnými, je otázka pohledu na Ducha Svatého skrze Syna. Tato otázka má svůj původ v různých pohledech na Svatou Trojici ve východní pravoslavné a západní katolické církvi.

Katolická církev učí, že člověk je hříšná bytost a je tudíž vystaven působení d'ábla. Ke spáse je člověku zapotřebí Boží milosti. Člověk je ale schopen dojít poznání Boha i svým vlastním rozumem. Člověk je odpovědný za své činy; je ospravedlněn vírou, avšak tato víra není pouhým duševním aktem, nýbrž nasazením celého člověka, které se projevuje i v tom, co člověk koná. Posledním cílem člověka je společenství s Bohem v jeho slávě.

Nauka katolické církve se v základních a nejpodstatnějších věcech shoduje s naukou i ostatních církví, jak o tom svědčí společná kréda, tzv. Nicesko-konstantinopolské vyznání víry.

¹ Bible. Stuttgart: Ekumenická rada církví, 1984, s. 858 – 859.

² Bible. Stuttgart: Ekumenická rada církví, 1984, s. 544 – 549.

Pro katolickou církev jsou podstatné tyto nezbytné prvky:

- křest, jímž se rodí věřící a Boží lid;
- vyvážené členění věřících podle rozličných charismatických a hierarchických darů, které všem uděluje tentýž Duch;
- přijetí uspořádání viditelné církve a všech prostředků spásy, které ustanovila, z nichž zvláštní význam má hlásání evangelia a slavení eucharistie;
- svazek s Kristem ve viditelné církvi, v poutu vyznání víry, svátostí, řízení církve a ve společenství;
- řízení papeže a biskupů.

Katolická církev se dále vyznačuje některými specifiky. Jsou to:

Svátosti

Katolická církev uznává sedm svátostí a to: křest, biřmování, eucharistie, svátost smíření, svátost nemocných, kněžství a manželství.

Liturgie a modlitba

Středem života církve je liturgie, v níž hraje nejdůležitější úlohu eucharistická bohoslužba - mše. Součástí liturgie je Denní modlitba církve, což je modlitba založená na žalmech a jiných biblických textech, která má uvádět křesťana do života v Boží přítomnosti po celý den. Krom toho existuje v církvi mnoho dalších způsobů modlitby, ať už spontánní nebo ustálené, společné nebo soukromé.

Sedm hlavních hříchů

Pojmem hlavní hřích není myšlen hřích, který je před Bohem nejvážnější, nejtěžší či nejsmrtnější. Slovo hlavní znamená, že hřích vychází z hlavy. Znamená stav mysli, okolo které se "otáčí" celá hříšnost člověka. Jde o hříchy a lidské slabosti, ze kterých vychází další hříšné činy.

Sedm hlavních hříchů je obsaženo v Bibli v knize Přísloví. Nejsou však uvedena v konkrétní podobě. Do dnešní podoby byly zpracovány ve 4. století. Sedm hlavních hříchů či sedm smrtelných hříchů vypočítává katolická tradice od časů papeže Řehoře I. Velikého, který revidoval jejich zpracování ze 4. století. Jedná se o následující hříchy.

- Pýcha (superbia) - nejvážnější ze všech hříchů a také ten, ze kterého pocházejí hříchy ostatní. Je definován jako touha po vyšší atraktivitě a důležitosti, než mají ostatní.
- Lakomství (avaritia) - vyznačuje se touhou získávání co největšího majetku a realizováním této touhy.
- Závist (invidia) - tento hřích je charakterizován jako nezkrotná touha po majetku, kterým disponuje někdo jiný.
- Hněv (ira) - hněv se projevuje nekontrolovatelnými pocity zlosti a nenávisti vůči jiné osobě.
- Smilstvo (luxuria) - tento hřích původně označuje jakoukoliv přemrštěnou touhu po sexuálním uspokojení, v současnosti je ale vnímán pouze jako realizování této touhy.
- Nestřídnost (gula) - též obžerství. Přespřílišné požívání nápojů i potravin.
- Lenost (acedia) - též zahálčivost. Lenost se u hříšníka projevuje tak, že odmítá využívat potenciál svých schopností.

Desatero

Desatero či dekalog považují křesťané i židé za příkazy neboli přikázání, které Bůh dal lidem jako směrnici pro způsob života. Podle Starého zákona Bible předal Bůh dvě desky s přikázáními na hoře Sínaj do rukou Mojžíšových.

2 Moj 19: „*Hospodin sestoupil na horu Sínaj na vrchol hory. Zavolal Mojžíše na vrchol hory a Mojžíš tam vystoupil*“; 2Moj 20: „*Bůh vyhlásil tato přikázání. Já jsem Hospodin Tvůj Bůh, já jsem Tě vyvedl z egyptské země z domu otroctví. Nebudeš mít jiného Boha mimo mne. Nezobrazíš si Boha spodobením ničeho co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách pod zemí. Nebudeš se ničemu takovému klanět ani tomu sloužit. Já jsem Hospodin Tvůj Bůh, žárlivě milující. Stíhám vinu otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteří mně nenávidí, ale prokazují milosrdenství tisícům pokolení těch, kteří mne milují a přikázání zachovávají. Nezneužiješ jména Hospodina svého Boha. Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo by jeho jména zneužíval. Pamatuj na den odpočinku, že Ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci, ale sedmý den je den odpočinku Hospodina Tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani Ty ani Tvůj syn a Tvá dcera ani Tvůj otrok a Tvá otrokyně ani Tvé dobytče ani Tvůj host, který žije v Tvých branách. V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich a sedmého dne odpočinul, proto požehnal Hospodin odpočinku a oddělil jej jako svatý. Cti svého otce i*

matku svou, abys byl dlouho živ na zemi, kterou Ti dává Hospodin Tvůj Bůh. Nezabiješ. Nesesmilníš. Nepokradeš. Nevydáš proti svému bližnímu křivé svědectví. Nebudeš dychtit po domě svého bližního. Nebudeš dychtit po ženě svého bližního ani po jeho otroku ani po jeho otrokyni ani po jeho býku ani po jeho oslu vůbec po ničem co patří Tvému bližnímu.“¹

Pro etiku v křesťanství má desatero přikázání zásadní význam. V křesťanství se význam Desatera pro spásu člověka zmenšil. Ústřední úlohu přebralo dvojí přikázání lásky k Bohu a lásky k bližnímu. V tomto dvojím příkazu však vidí naplnění Mojžíšova zákona i židovství. Je považováno za "katechetický souhrn morálky". Desatero je v evropské kultuře i mimo okruh náboženství považováno často za „etické minimum“. Tradiční výklad předpokládá, že Zákon v dnešním stavu, včetně Desatera, přijal Mojžíš na hoře Sínaji. Toho se drží jak ortodoxní Židé, tak i fundamentalističtí křesťané.

Katolictví je dnes nejrozšířenější skupinou v křesťanství. V nejširším smyslu slova sem patří všechny církve, které si nárokují všeobecnost, častěji se však užívá ve spojení s církvemi, které sdílí učení církve římskokatolické. Obecně pojem katolictví vyjadřuje přesvědčení křesťanské církve, že je přístupná nikoliv jedné rase nebo národu, nýbrž všem lidem.

Téměř všechny křesťanské církve se hlásí spolu s Apoštolským vyznáním k víře v jednu svatou, všeobecnou, apoštolskou církev. Samotný pojem katolictví se však obvykle používá v užších významech. Apoštolské vyznání církvi: „*Věřím v Boha, Otce všemohoucího, stvořitele nebe i zem, i Ježíše Krista, Syna jeho jediného, Pána našeho, jenž se počal z Ducha svatého, narodil se z Marie Panny, trpěl pod Pontským Pilátem, byl ukřižován, umřel a byl pohřben, sestoupil do pekel, třetího dne vstal z mrtvých, vstoupil na Nebesa, Sedí po pravici Boha, Otce všemohoucího, odkud přijde soudit živé i mrtvé. Věřím v Ducha svatého, svatou církev obecnou, svatých obcování, hříchů odpuštění, těla z mrtvých vzkříšení a život věčný. Amen“²*

Kvůli historickému i současnému vlivu římskokatolické církve v západním světě se slova katolictví často užívá pro věroučný systém této církve. Znakem katolictví v tomto smyslu je plná jednota s římským papežstvím.

¹ Bible. Stuttgart: Ekumenická rada církví, 1984, s. 71.

² <http://www.katolik.cz/cirkev/modlitby.asp> (5. 9. 2009).

Nazývají se tak církve, které jsou svojí povahou katolické, které samy vyznávají, že se drží katolické víry dle západního učení, a které si zároveň nárokují apoštolskou posloupnost. V ještě širším významu se tak označují i tradiční východní, zejména pravoslavné církve.

Katolictvím se také z hlediska religionistiky nebo sociologie rozumí společenské skupiny a kulturní prvky, které vykazují kulturní, sociální a psychologický charakter typický pro katolické náboženství a kulturu tímto náboženstvím vytvořenou. (27) (32)

6.2. Katolická církev a sociální pedagogika

Ke katolické církvi se v České republice podle sčítání lidu z roku 2001 hlásí 2 700 tis. občanů. Katolická církev, její učení a aktivity, přesahuje i do mimocírkevní veřejnosti v mnoha oblastech např. v institutu sociální práce nazývaným charita (z řeckého slova charis – láska k bližnímu). Jsou to samostatné subjekty sdružené do České katolické charity. Mimo to působí řada dalších organizací vycházejících z postojů k okolnímu světu a jejich angažovanosti v něm. Je to např. Nadace svatého Františka z Assisi (pomoc v rozvojových zemích), Společenství pomocníků Řádu svatého Lazara (hospice), Sdružení pro dětský život (matky v sociální nouzi), Komunita svaté Zdislavy (rehabilitace drogově závislých), Křesťanská mezinárodní solidarita, Hnutí pro život (úcta k lidskému životu), Ochrana nenarozeného života, Liga pár páru (plánování rodičovství). Vedle toho rozvinula církev výchovnou a vzdělávací činnost. Provozuje mateřské, základní, střední a vyšší odborné školy a v neposlední řadě také např. katolickou teologickou fakultu nebo cyrilo-mětodějskou teologickou fakultu. (21)

Ve svých diecézích organizuje výchovu dětí a mládeže prostřednictvím farností. Hlavním pojmem v katolické církvi týkající se sociální pedagogiky dětí a mládeže jsou Salesiáni Dona Bosca. Jejich preventivní systém není výlučným výsledkem studia pedagogické literatury, ale kombinováním zkušeností s pedagogickými reflexemi Dona Bosca a tak lze hovořit o pokračování ve výchovné tradici katolické církve.

Následovníky Dona Bosca bylo postupně utvořeno několik jednotících myšlenek:

- Osobní rozhodnutí konat dobro, pastorační zápal, který vede k úsilí o duchovní dobro mládeže (latinsky da mihi animas). To vše nalézá své uplatnění ve výchově a starostlivosti o životní podmínky a problémy mladých.
- Hluboká víra v milosrdenství Boha.
- Hluboké přesvědčení o velikosti a křehkosti mladého člověka, stejně tak o jeho důstojnosti. Motto: „Ničím se nezneklidňuj“.
- Přístup k mladým lidem je založen na rozumu, laskavosti a hlubokých motivacích.
- Základní pojetí spočívající na aktivní a přátelské přítomnosti vychovatele, který podporuje iniciativu a růst k dobru povzbuzuje k osvobození od jakéhokoliv zotročení, aby zlo nemohlo překonat to nejlepší co v nich je (asistence a preventivita). Tato výchova se pak má projevit ve výchovném prostředí, sociální dynamice a rodinném duchu tak, aby se zde každý cítil „jako doma“.
- Formovat dobré křesťany a poctivé občany, kteří si budou „vydělávat na chléb vlastní prací“.

Později se cíle výchovy Dona Bosca rozšířily. Zajímal jej celý životní projekt člověka (který v sobě slučoval práci, náboženství a ctnosti) i společnosti, kde mu šlo o zbožnost, morálku, kulturu, civilizovanost.

Don Bosco dal těmto svým myšlenkám instituční, procesní, právní a historickou podobu. Zkušenost jeho oratoře proto pro Salesiány zůstává stálým kritériem rozlišování a obnovy jakékoliv aktivity a díla.

6.3. Preventivní systém Dona Bosca

Preventivní systém Dona Bosca je kulturním, pedagogickým dědictvím církevní i laické pedagogické kultury. Nese v sobě lidské a ekumenické prvky nepochybné hodnoty.

V 19. století byla idea systému chápána na teoretické úrovni. Dnes označuje spíš praktickou činnost a má dynamický charakter. Stává se platformou výchovné komunikace a společného růstu vychovávaných i vychovatelů.

Preventivní je synonymem toho co předchází, co je připraveno, předem stanoveno. Znamená vytváření pozitivních podmínek k dosažení účinného a uspokojujícího cíle. Pokud se vše co nejlépe připraví, zamezí se mimo jiné zbytečné rigiditě a snaze všechno vměstnat do předem připravených schémat.

Preventivní je rovněž synonymem toho, co je vidět dopředu a co je plánováno. Nestačí pouze vidět a přijímat, ale snažit se nacházet způsoby jak dobro uskutečnit; společně vyhledávat strategie, příznivé momenty, lidi a způsoby jak dobro zkonkrétnit. Viděno tímto pohledem všechno hledání zpracování výchovných projektů, uskutečňovaných spolu s mladými ve výchovných komunitách, v interakci s okolním prostředím a ve spolupráci s místní církví, získává výchovný charakter.

„Předcházet ne potírat“

V dnešní době je slyšet kritiku úpadku mravů, relativizování hodnot a obecný strach rodičů o děti. Salesiánský preventivní systém sází na to co je pozitivní, na zdroje života a dobra, které byly každému vrozeny. Z toho vychází a jeho pomocí chtějí v člověku vzbudit vůli k dobru, stimulovat jej k pozitivním a autentickým způsobům seberealizace důstojným jak vůči sobě samému tak vůči druhým a světu. Uznávat, oceňovat, stimulovat a učinit ze života něco víc.

„Výchovná komunita“

*„Výraz prostředí se nevztahuje pouze na konkrétní výchovné místo, ale na širší úroveň výchovné komunity. Je zároveň kontextem i plurálním subjektem, jednotkou míry systému prostředí, ve kterém se vychováváme, prožíváme zkušenost společenského růstu a učíme se životu spolu s druhými“.*¹

Výchovná komunita umožňuje nalézt konkrétní podněty - zodpovědné centrum výchovného a kulturního dění a to v dialogu s místní občanskou komunitou (čtvrť, město) a potřebami mladého člověka. Škola, oratoř či souhrn skupin mládeže se tak stávají místem, kde se lze nejen učit, ale i zakoušet možnosti a limity sociální kultury, osobní svobody, individuálního i společného života.

¹ Delors, Jacques. Poklad výchovy. Roma: Armado 1997, s. 92.

„Věci předem stanovené a věci spontální“

Salesiánská výchova spatřuje smysl v tom, že život plyne nepředvídatelným způsobem, proto se zároveň ve své činnosti snaží mezi sebou spojovat různé nevypočitatelné prvky typické pro všechny otevřené systémy. Život mladého člověka se neodvíjí podle pevně stanoveného řádu, ale často na něj zapůsobí zažitá skutečnost nebo gesto, touha vyzkoušet svou sílu a dříve než něco přijme je třeba to prozkoumat. Předem stanovený program je důležitý, ale neméně důležité je to, co se zrodí mimo něj.

Preventivní výchova si uchovává svou tvář a charakter stálé výzvy pouze tehdy, pokud dokáže být kritériem vytváření kultury a řízení výchovných institucí způsobem, který budou odpovědně sdílet všichni zúčastnění, a kde se tedy mladí lidé budou cítit skutečnými protagonisty, aktivními subjekty a odpovědnými za svůj růst. To je možné uskutečnit především v případě, že se ve škole, oratoři, středisku mládeže, skupině či sdružení budou cítit jako doma a že zde bude vládnout rodinný duch. Nejlepším způsobem ověření jak funguje preventivní výchova, bude vždy míra, do jaké se při ní podaří uskutečnit zapojení členů výchovné i občasně komunity sdílení a rozvoj kompetencí. (4) (5)

6.4. Dílčí závěr

V této kapitole jsem se snažil charakterizovat římskokatolickou církev na základě nejen definicí a studia Bible, ale i jejich symbolů a všech nezbytných prvků, které byly částečně u zrodu církve a částečně vznikaly v průběhu jejího vývoje. Zmínil jsem i specifika katolicizmu jakými jsou svátosti, liturgie a modlitby, sedm hlavních hříchů a desatero.

Nedílnou součástí této kapitoly byla právě katolická církev a sociální pedagogika. Původ sociální pedagogiky v katolické církvi od základního učení Dona Bosca a její rozvoj do dneška.

7. Činnost Salesiánů, jejich vznik a historie

7.1. Život Jana Bosca

Jan Bosco se narodil 16. srpna 1815. V raném dětství mu zemřel otec. O něj a jeho bratry se starala pouze matka, která svým synům vštípila víru v Boha. Již od dětských let si Jan získával přízeň a pozornost ostatních dětí tím, že vymýšlel hry, ve kterých nikdy nechyběla motlitba. Později Jan Bosco opustil kvůli neshodám s bratrem rodný dům a odešel studovat do koleje ve městě Chieri. Studoval a současně pracoval. Naučil se tak základům různých řemesel, pracoval jako krejčí, číšník nebo dělník.

Ve dvaceti letech nastoupil do místního semináře a 5. června 1841 byl klerik Jan Bosco v Turíně vysvěcen na kněze a stal se Donem Boscem.

K symbolickému setkání Dona Bosca se sirotkem Bartolomeem Garellim došlo v prosinci roku 1841. Bartolomeo byl prvním z opuštěných chlapců, kteří v průběhu dalších let začali docházet do nedělní oratoře Dona Bosca. Oratoř Don Bosco svěřil pod symbolickou ochranu svatého Františka Saleského. V nedělní oratoři Don Bosco četl chlapcům katechismus, učil je číst, psát, v oratoři mohli chlapci trávit volný čas hrami, ale i zpěvem a hraním na hudební nástroje. Touto symbolickou událostí začalo Boscovo působení mezi zanedbanou mládeží. Svě definitivní místo našla nedělní oratoř roku 1846 ve čtvrti Valdocco v Turíně. Z prvních chlapců, kteří přišli do nedělní oratoře se stali první spolupracovníci Dona Bosca a začala se tím rozvíjet jeho výchovná metoda, známá jako preventivní systém. *„Bud'te s chlapci. Rozumem, vírou a laskavostí předejdete hříchu. Stanete se svatými a vychovateli svatých. Naši chlapci budou cítit, že jsou milováni.“*¹

Don Bosco byl aktivní v mnoha směrech: spravoval a stavěl dům a kostel, za svůj život vytvořil mnoho děl nejen náboženských, ale i historických pro mládež i dospělé. Během svého života začal vydávat salesiánský věstník *Bolettino salesiano*.

¹ Bosco, T., Nanni, C. Dej mi duše. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 189.

Významným mezníkem v životě Dona Bosca lze označit 19. prosinec 1859, kdy spolu s mladými lidmi, kteří u něho žili, založil kongregaci Salesiánů. V roce 1874 papež Pius IX. schválil regule řádu. V roce 1872 založil Don Bosco v sousední diecézi salesiánskou sesterskou ženskou kongregaci dcer Panny Marie Pomocnice. V roce 1876 se svými spolupracujícími laiky založil organizaci Salesiáni - spolupracovníci.

V roce 1875 se objevily první salesiánské kongregace za hranicemi Itálie, a to ve Francii a v Jižní Americe. V roce 1875 odjela první misionářská salesiánská výprava do třetího světa. Pokyny prvním misionářům z roku 1875 jsou přílohou č. 1. Don Bosco zemřel 31. ledna 1888 v Turíně. V tu dobu již fungovalo 107 salesiánských center. Papež Pius XI. prohlásil o Velikonocích roku 1934 Dona Bosca za svatého. V lednu 1989 ho Jan Pavel II. prohlásil za "Otce a Učitele mládeže". (32) (33)

7.2. Vznik a historie Salesiánů v České republice

Salesiáni Dona Bosca, Společnost svatého Františka Saleského jsou významnou římskokatolickou řeholí, která se od svého založení specializuje na práci s mládeží. Řád založil italský kněz Jan Bosco.

V českých zemích zahájili salesiáni činnost v roce 1927. První salesiánský dům založil P. Ignác Stuchlý ve Fryštáku u Holešova. Postupně byly založeny další domy v Ostravě, Praze-Kobylicích, Brně-Žabovřeskách, Pardubicích, Ořechově u Polešovic a další. Salesiánské domy měly formu chlapeckého ústavu nebo formačního domu pro přípravu budoucích Salesiánů. V tomto období vznikaly i první oratoře inspirované valdickou oratoří. Ve všech těchto domech se Salesiáni snažili pokračovat v díle a v duchu svého zakladatele Dona Bosca.

V počátcích komunistického režimu v roce 1950 ozbrojené síly obklíčily řeholní domy hlavních mužských řádů a kongregací na území Československé republiky. Mnozí řeholníci byli uvězněni. Řeholní činnost byla postavena mimo zákon. Salesiáni se nemohli oficiálně věnovat své činnosti. V době komunistického režimu se forma činnosti Salesiánů přesunula do soukromých bytů nebo chat, kde pokračovali ve studiu filozofie a teologie. Omezeně také pokračovali v pořádání prázdninových akcí pro menší skupiny dětí a mládeže,

kterým se říkalo "chaloupky". Někteří Salesiáni přijímali tajně kněžská a jáhenská svěcení v Německu nebo v Polsku.

Změna politického režimu v roce 1989 představovala i pro salesiánskou komunitu nové možnosti a nové úkoly. V Praze, Brně, Ostravě nebo v Plzni byly založeny nové salesiánské domy se středisky mládeže. Salesiáni se opět stali plnohodnotnou součástí katolické církve. V 90. letech 20. století bylo Salesiány založeno nakladatelství Portál, které mělo a má velký význam při vydávání pedagogické a psychologické literatury. V tomto období byla založena také vyšší sociálně pedagogická a teologická škola JABOK v Praze pro výchovu a vzdělání pracovníků v sociální oblasti, orientovaná zejména na postiženou a narušenou mládež. Salesiáni stáli také u zrodu teologické fakulty Jihočeské univerzity. (11)

7.3. Dílčí závěr

V této kapitole jsem se specializoval na činnost Salesiánů na poli sociální pedagogiky. Pro jeho zmapování jsem stručně nastínil známá fakta o životě Dona Bosca a vznik a historii Salesiánů Dona Bosca v průběhu nedávných dějin. Ve spojení Dona Bosca se sociální pedagogikou je rozvoj jeho výchovné metody, známé jako preventivní systém.

8. Salesiánské středisko mládeže v Praze - Kobyliších

Salesiánské středisko mládeže v Praze - Kobyliších je provozováno Salesiány Dona Bosca. Zaměřuje se na volnočasové aktivity pro děti a mládež. Jejich aktivity jsou závislé především na práci Salesiánů, sester Salesiánek a dobrovolníků. V České republice je v současnosti 12 středisek mládeže.

8.1. Organizační struktura Salesiánského střediska mládeže v Praze – Kobyliších

Salesiánské středisko mládeže v Praze – Kobyliších je obecně prospěšná společnost, která má následující řídicí a správní orgány.

Správní rada je statutárním orgánem společnosti. Má tři členy a jmenuje ji statutární orgán zakladatele. Správní rada rozhoduje o věcech svěřených jí do působnosti zákonem (např. schvalování změn zakladací listiny, schvalování rozpočtu, roční účetní závěrky a výroční zprávy, jmenování a odvolání ředitele apod.). Správní rada volí svého předsedu, který zastupuje společnost navenek a předsedá správní radě.

Dozorčí rada je kontrolním orgánem společnosti, který má tři členy. Dozorčí rada má ke svojí činnosti oprávnění podle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, v platném znění. V souladu s touto zákonnou normou plní své úkoly, zejména přezkoumává roční účetní závěrku a výroční zprávu a dohlíží na to, aby obecně prospěšná společnost vyvíjela činnost v souladu s legislativou a zakladací listinou společnosti.

Ředitel střediska mládeže řídí činnost společnosti ve věcech, které nejsou vyhrazeny zákonem nebo zakladací listinou. Ředitel může být pověřen správní radou i k zastupování společnosti navenek.

8.2. Současnost Salesiánského střediska mládeže v Praze – Kobyliších

Novodobá historie salesiánského provincialátu v Praze – Kobyliších započala v roce 1990, kdy Ministerstvo kultury potvrdilo obnovení činnosti řeholních řádů. Začátky Salesiánů v Praze – Kobyliších byly skromné, protože v původní salesiánské budově sídlila internátní škola pro děti s vadami řeči. Pro znovurodící se Salesiánské středisko mládeže bylo k dispozici pouze školní hřiště v nedělních odpoledních hodinách a malé prostory v suterénu salesiánského divadla. Na počátku u roku 1995 se škola pro děti s vadami řeči přesunula z kobyliškého domu do nových prostor v Praze – Bohnicích. Salesiáni převzali celou budovu a začali s její postupnou rekonstrukcí.

V 90. letech 20. století postupně vzniklo nové venkovní hřiště s umělým povrchem, byla vybudována horolezecká stěna včetně sociálního zázemí a započala výstavba skate parku. V tomto období dochází k nárůstu činnosti v Oratoři a zájmových kroužcích (např. taneční kroužek, kroužek modelování). V roce 2001 zahájil svou činnost nízkoprahový klub Vrtule, který získal v roce 2008 certifikát kvality pro poskytování sociálních služeb od České asociace streetwork.

Postupně se Salesiánské středisko mládeže zapojilo do Hanspaulské fotbalové ligy, spoluúčastnilo se na vytváření grantové podpory otevřených aktivit volného času GABRIEL, účastnilo se salesiánských her v České Republice i mezinárodních her mládeže, pořádalo semináře pro výchovné poradce základních škol Prahy 8. Další významnou aktivitou Salesiánského střediska mládeže byla realizace programu pro přípravu dobrovolníků, který posléze přešel pod občanské sdružení Sadba. V rámci Salesiánského střediska mládeže v Praze – Kobyliších byly pořádány také mnohé festivaly a závody (Open air festival nebo Čikvita skate závody).

Své poslání naplňuje Salesiánské středisko mládeže provozováním obecně prospěšných služeb, a to zejména realizací činností v následujících projektech: Oratoř, horolezecká stěna s posilovnou a nízkoprahový klub Vrtule.

Cílem salesiánského střediska mládeže je:

- poskytovat volnočasové aktivity a specifické typy sociálních služeb především nízkoprahového charakteru;
- zvyšovat kvalitu poskytovaných služeb zaváděním standardů kvality a rozvojem lidských zdrojů v zařízení;
- podílet se na komunitním plánování partnerství s obcí a se subjekty působícími na území Prahy 8;
- zvyšovat povědomí o salesiánském stylu práce a preventivním systému zakladatele salesiánské kongregace Dona Bosca;
- participovat na odborném vzdělávání studentů středních, vyšších a vysokých škol zabezpečováním praxí a studijních stáží.

8.3. Oratoř

Oratoř je projekt, jehož hlavním cílem je nabídnout dětem a mladým lidem takové volnočasové aktivity, které je motivují ke smysluplnému trávení jejich volného času. Nabídka volnočasových aktivit je určena pro děti a mládež ve věku od 6 do 20 let bez rozdílu pohlaví, barvy pleti, národnosti a náboženského vyznání.

Oratoř je pro zájemce otevřena každý všední den od 14h do 18h. Děti a mládež mohou využívat vnitřní a venkovní prostory. Ve vnitřních prostorách se nachází dva stolní fotbálky, pingpongový stůl, místo vyhrazené na hraní stolních her a půjčovna sportovních potřeb, kde si lze zapůjčit sportovní pomůcky (např. brusle, skate, helmy, fotbalové, basketbalové a volejbalové míče, pingpongové pálky, míčky na stolní fotbálky, stolní hry atd.). Ve venkovních prostorách se nachází: skate hřiště, víceúčelové hřiště a hokejbalové hřiště.

Kromě pravidelného programu nabízí Oratoř i jednorázové aktivity například o víkendech. Cílem jednorázových aktivit je umožnit dětem a mládeži strávit několik dnů mimo město, navázat pozitivní vztahy se svými vrstevníky. Jednorázové aktivity mají především sportovní, kulturní a rekreační charakter. Jedná se o fotbalové a pingpongové turnaje, letní tábory, jednodenní výlety do přírody a podobně.

Pravidla chování v Oratoři, se kterými se každý klient musí seznámit, a vyslovit souhlas jsou přílohou č. 2. V těchto pravidlech jsou uvedeny rovněž sankce za jejich nedodržení.

8.4. Klub Vrtule

Nízkoprahový klub Vrtule je po Oratoři druhý významný projekt Salesiánského střediska mládeže v Praze – Kobylisích, určený pro realizaci volnočasových aktivit dětí a mládeže. Pro zájemce má otevřeno od pondělí do čtvrtku vždy od 15h do 20h. Nízkoprahový klub je bezpečný prostor, kde mohou mladí lidé trávit volný čas, realizovat své zájmy, popovídat si s druhými či najít radu a pomoc u pracovníků klubu. Klub je dobrovolný a bezplatný, je možné přijít a odejít kdykoliv a bavit se jakkoliv, pokud jsou respektováni ostatní a jsou respektována základní pravidla klubu.

V nízkoprahovém klubu Vrtule je možné: popovídat si s pracovníky klubu, svěřit se s jakýmkoliv problémy a poradit se o nich; získávat informace a praktické rady; využívat počítač s internetem; shlédnout filmy; poslouchat hudbu; hrát stolní hry; vymyslet a uskutečnit vlastní nápad. (33)

8.5. Dílčí závěr

Jednou z nejpodstatnějších kapitol diplomové práce je tato, která se zabývá konkrétním Salesiánským střediskem mládeže v Praze – Kobylisích. Je zde popsána jeho historie a činnost od počátku v roce 1990 až po dnešek, jeho základní cíle v sociální pedagogice a práci s dětmi a mládeží i prostředky, kterými se pozitivních výsledků snaží dosáhnout. Součástí této kapitoly je příloha č. 2, kterou jsou „Pravidla chování v salesiánském středisku mládeže“.

9. Dotazníkové šetření

Salesiánská komunita je součástí katolické církve a dosahuje nejvyšších výsledků v aplikování sociální pedagogiky na děti a mládež, a to nejen na území České republiky. Pro praktickou část diplomové práce jsem stanovil hlavní hypotézu, pro jejíž potvrzení nebo vyvrácení jsem zvolil dotazníkové šetření v Salesiánském středisku mládeže v Praze – Kobylisích. Hlavní hypotéza zní: Preventivně sociálně pedagogická činnost a působení Salesiánů na mládež je vnímána pozitivně.

Běžnou ateistickou populaci nenapadne obrátit se s žádostí o pomoc k církevní organizaci. Současná populace se domnívá, že tato oblast je otevřena pouze pro „věřící“.

Činnost Saleziánů jsem si zvolil především z toho důvodu, že jejich hlavním posláním je sociální, náboženská, kulturní, pedagogická a materiální pomoc dětem a mládeži. Vykonávají ji prostřednictvím středisek mládeže, víkendových a prázdninových akcí, prací pro mládež na okraji společnosti a také misí a sociální pomocí rozvojovým zemím. Cílem empirické části diplomové práce bude zjištění, jaký dopad má preventivně sociální činnost Salesiánů na mládež. Dobré nasměrování práce Salesiánského střediska mládeže v Praze – Kobylisích vychází z předpokladu, že dochází k vnitřní reflexi fungování střediska.

Pro empirickou část diplomové práce jsem zvolil kvantitativní výzkumnou metodu - dotazníkové šetření. Dotazník je určen výzkumnými otázkami a slouží ke sběru dat. Proto zaujímá pozici mezi výzkumnými otázkami, strategií a procesem sběru dat. Pro sestavení dotazníku jsem určil vztah k výzkumným otázkám. Jestliže výzkumné otázky vyhovují empirickému kritériu, ukazují, jaká data je potřeba získat pro provedení šetření. Výzkumné otázky dotazníku představují seznam proměnných, které je zapotřebí „změřit“ a tím získat všechny další požadované informace.

V této fázi jsem stanovil hypotézy jako empiricky ověřitelné výpovědi, které budou ve vyhodnocení dotazníkového šetření buď potvrzeny, nebo vyvráceny na základě získaných poznatků.

Pracovními hypotézami jsem si stanovil:

- Sociální činnost Salesiánů je mezi respondenty kladně hodnocena.
- Mládež v salesiánském středisku nevidí problém v tom, že centrum patří církvi.
- Jasně daná pravidla chování při využívání volného času ve středisku nejsou hodnocena negativně.
- Z dosažených výsledků výzkumu lze předpokládat, že sociální činnost Salesiánů ovlivňuje kladně mládež (odvracení trestné činnosti).
- Od pracovníků ve středisku mládež očekává pomoc a podporu.

Formulář určený respondentovi obsahoval v první části otázky s nucenou volbou (uzavřené otázky) a v druhé části otázky na spontánní odpověď (otevřené otázky). Tento způsob průzkumu byl vybrán zejména proto, že umožňuje u souboru respondentů přehlednost a optimální zpracování dat. Dotazníkové šetření a jeho vyhodnocení je tedy koncipováno do dvou částí. První část dotazníku je kvantitativně vyhodnotitelná (otázka a jednoznačná odpověď), ve druhé části se jedná o odpovědi respondentů bez předem nabízené varianty odpovědi a více se blíží kvalitativnímu přístupu. Ve druhé části v odpovědích tištěných kurzívou vědomě neuvádím jména pracovníků střediska ani jména klientů, která v dotaznících někteří respondenti uváděli, protože mi šlo spíše o obecnou výpovědní hodnotu, než o osobní zásluhy případně propady jmenovaných. Dotazníkové šetření bylo zpracováno anonymně.

9.1. Výzkumný vzorek

Dotazníkové šetření je provedeno na vzorku členů Salesiánského střediska mládeže v Praze - Kobylisích, kdy z databáze držitelů střediskových průkazek, která je vedena od školního roku 1996 - 1997, byli vybráni respondenti, kteří do střediska docházeli minimálně tři roky. Někteří z nich jsou pravidelnými návštěvníky Salesiánského střediska mládeže i v současnosti. Z důvodu složitého osobního kontaktu, jim byl poštou rozeslán dotazník s průvodním dopisem. Na vyplnění dotazníku měli respondenti časový interval jeden měsíc. Své odpovědi zasílali zpět poštou.

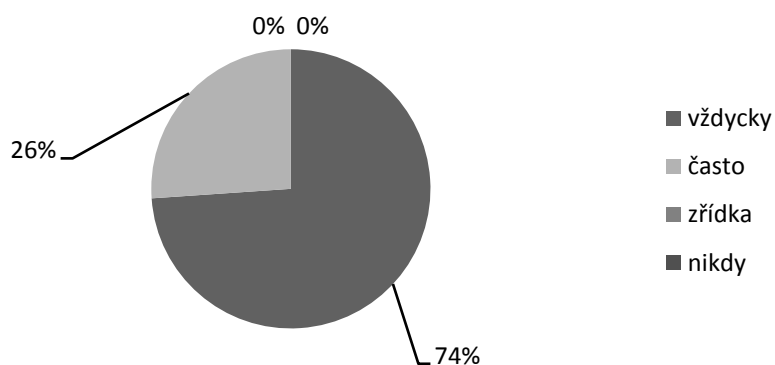
Pro dotazníkové šetření bylo osloveno celkem 80 respondentů. 14 dotazníků bylo vráceno poštou s tím, že „adresát se přestěhoval“. Na dotazníkové šetření zareagovalo 23 respondentů (18,4 %).

9.2. Výsledky

9.2.1. První část dotazníku

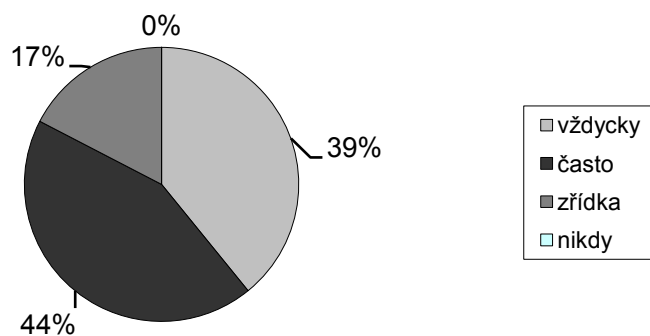
Setkal jsem se ve středisku s kamarády.

	absolutní četnost	relativní četnost
vždy	17	74%
často	6	26%
zřídka	0	0%
nikdy	0	0%

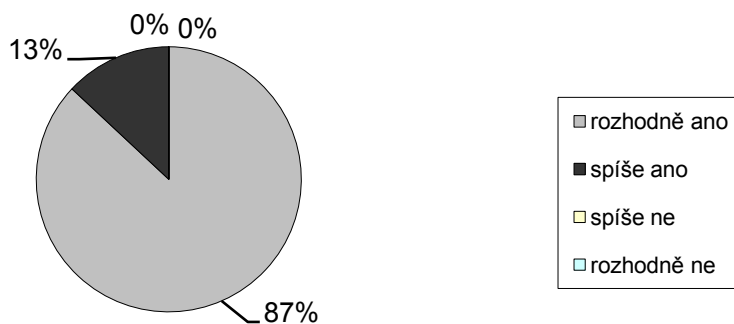
Odpočinul jsem si ve středisku.

	absolutní četnost	relativní četnost
vždy	10	44%
často	9	39%
zřídka	4	17%
nikdy	0	0%

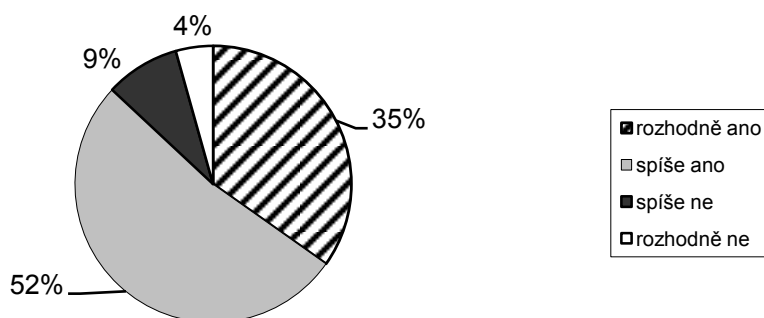
Nabídka využití volného času mi vyhovovala.

	absolutní četnost	relativní četnost
rozhodně ano	20	87%
spíše ano	3	13%
spíše ne	0	0%
rozhodně ne	0	0%

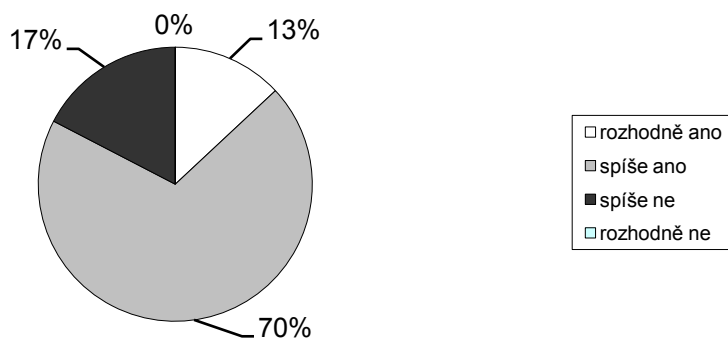
Našel jsem ve středisku pomoc a podporu.

	absolutní četnost	relativní četnost
rozhodně ano	8	35%
spíše ano	12	52%
spíše ne	2	9%
rozhodně ne	1	4%

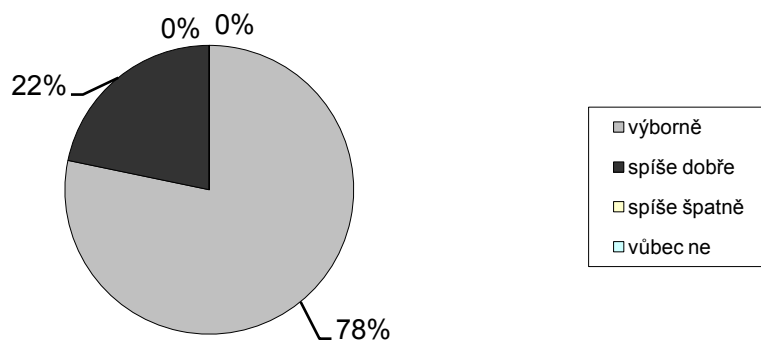
Mohl jsem ve středisku realizovat svoje nápady.

	absolutní četnost	relativní četnost
rozhodně ano	3	13%
spíše ano	16	70%
spíše ne	4	17%
rozhodně ne	0	0%

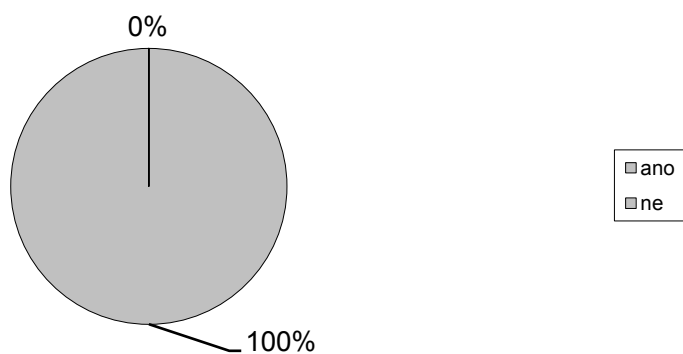
S pracovníky střediska jsem vycházel.

	absolutní četnost	relativní četnost
výborně	18	78%
spíše dobře	5	22%
spíše špatně	0	0%
vůbec ne	0	0%

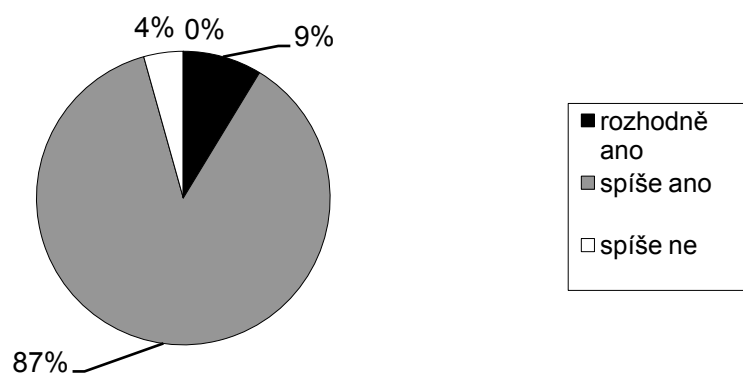
Ve středisku byl alespoň jeden pracovník, se kterým jsem si rozuměl.

	absolutní četnost	relativní četnost
ano	23	100%
ne	0	0%

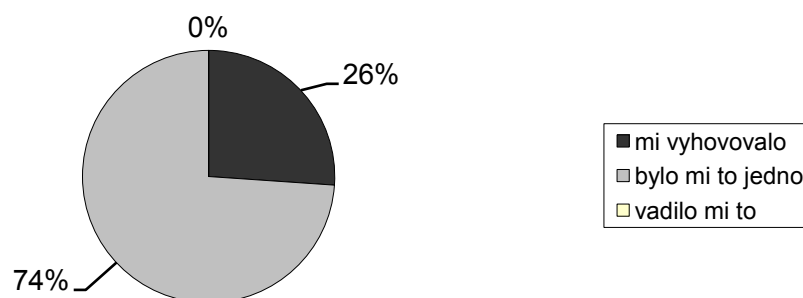
Návštěvníci střediska mi vyhovovali.

	absolutní četnost	relativní četnost
rozhodně ano	2	9%
spíše ano	20	87%
spíše ne	1	4%
rozhodně ne	0	0%

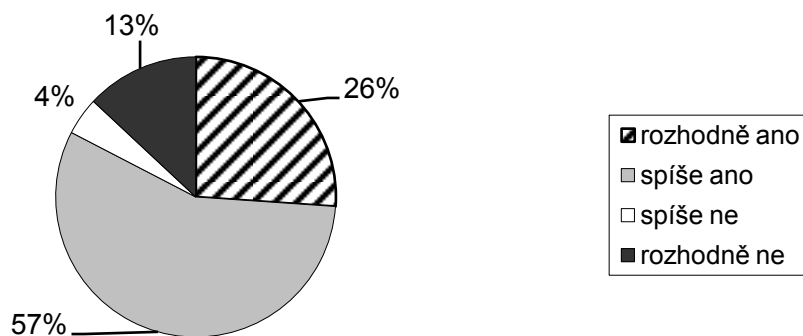
Středisko je církevní zařízení.

	absolutní četnost	relativní četnost
vyhovovalo mi to	6	26%
bylo mi to jedno	17	74%
vadilo mi to	0	0%

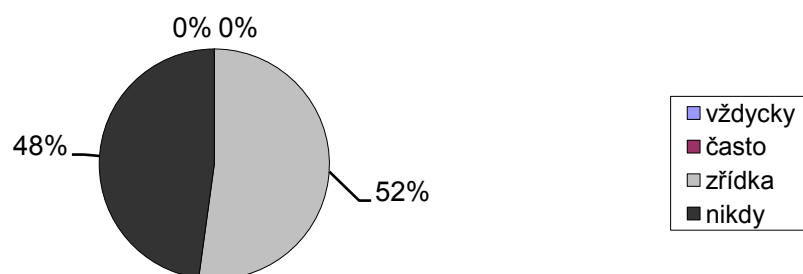
Provozní doba mi zcela vyhovovala.

	absolutní četnost	relativní četnost
rozhodně ano	6	26%
spíše ano	13	57%
spíše ne	1	4%
rozhodně ne	3	13%

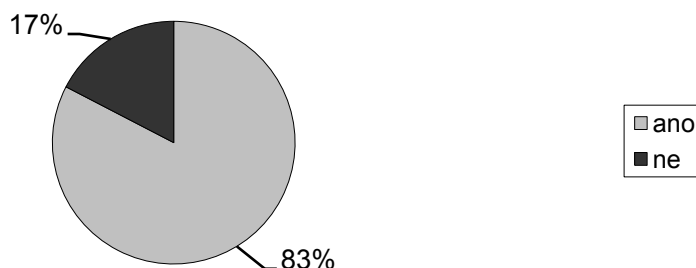
Ve středisku jsem zažíval nudu.

	absolutní četnost	relativní četnost
vždy	0	0%
často	0	0%
zřídka	12	52%
nikdy	11	48%

Do střediska jsem přivedl alespoň jednoho kamaráda.

	absolutní četnost	relativní četnost
ano	19	83%
ne	4	17%

9.2.2. Druhá část dotazníku

Jakou máš první vzpomínku na středisko? Pamatuješ si, kdy jsi tam přišel poprvé?

I když se respondenti vraceli ve vzpomínkách deset a více let zpět, byly jejich odpovědi poměrně přesné. Nejvíce vzpomínek mají na přestavbu fotbalového hřiště, na nově otevřenou horolezeckou stěnu, na zápis do zájmových kroužků. Tři odpovídající si do dneška pamatují konkrétní pracovníky střediska, kteří je seznamovali s prostředím a s pravidly.

„Tak na to si moc dobře vzpomínám. Bylo to něco úplně jiného, než když jsem hrál fotbal na ulici. Ve středisku jsem ho mohl hrát na opravdivé branky s pořádným balónek.“

„Nepamatuji si první návštěvu, ale určitě jako každá návštěva střediska to musel být dobrý zážitek.“

„Poprvé jsem přišel v srpnu 1996 na zápis do modelářského kroužku.“

„Bratr, který tam už chodil, mě vzal na horolezeckou stěnu. Hrozně mě to překvapilo, protože jsem si to představoval úplně jinak. Začalo mě to moc bavit, chodil jsem tam snad každý den.“

Co sis představoval, když ses dozvěděl, že středisko, do kterého chodíš, se jmenuje salesiánské?

Odpovědi na tuto otázku by se daly zjednodušit na „věděl jsem“ (25%) a „nevěděl jsem“ (75%).

„Nic mi to tehdy neříkalo, vlastně ani dnes nevím význam toho slova.“

„V té době byl můj rozum na dalekosáhlé úvahy dost krátký.“

„Nic moc, hlavně, aby mě nehonili se modlit a neodrazovali od ženských, i když už jich mám taky plné zuby.“

„Věděl jsem co to znamená, jelikož chodím do kostela.“

„Myslel jsem si, že sem bude moci chodit pouze ten, kdo je věřící. Jsem mile překvapen, že tomu tak není.“

„Myslel jsem si, že středisko se jmenuje podle Salesiánského divadla.“

„Jen jsem věděl, že je s tím názvem spojen Don Bosco, ale jinak nic konkrétního.“

„Ještě za minulého režimu jsem věděl od babičky a dědy, že areál dřív patřil salesiánům a ti mají něco společného s církví.“

Na středisku se mi líbilo?

Společným rysem odpovědí bylo zmiňování cenové dostupnosti, přátelského prostředí, kamarádského přístup pracovníků, nabídky volnočasových aktivit a viditelného rozvoje a vývoje střediska. Téměř každý se ve svých odpovědích zmínil o více skutečnostech, které se mu na středisku líbily.

„Cena, přátelské prostředí, přístup pracovníků, poznávání nových kamarádů.“

„Že jsem se tam mohl každý víkend scházet se známými, aniž bych se s nimi na tom musel dopředu domlouvat.“

„Vstřícný přístup pracovníků střediska, jejich ochota pomoci.“

„To, že se ve středisku měli všichni chovat slušně.“

„Přístup k lidem.“

„Pořád se zlepšovalo vybavení a středisko se rozšiřovalo.“

Na středisku mi vadilo.

Odpovědi na tuto otázku se ponejvíce týkají chování některých návštěvníků střediska a zrušení provozní doby o víkendech. Více jak polovina odpovídajících (13) na tento dotaz uvedla, že není nic, co by jim na středisku vadilo.

„Není nic, co by mi vadilo zásadně. Spíše jen pár maličkostí. Jenže pohled na věc se časem mění, dnes se těm věcem můžu tak akorát pousmát.“

„Na středisku nic, spíše na některých návštěvnících, že odstrkovali mladší a chovali se, jako by jim to všechno patřilo.“

„Že ukončilo svoji otvírací dobu o víkendech.“

„Povinnost nosit helmu na Sk8 parku, každý rok obnovovat kartu – proč se neudělá i víceletá za více peněz?“

„Odchody některých pracovníků, ale to už k životu patří.“

„Nic.“

Co bylo tvým největším zážitkem ve středisku?

Drtivá většina dotázaných se zmiňuje o víkendových výjezdech na fotbalové turnaje a o výpravách s horokroužkem.

„Moc fajn byly fotbalové turnaje v Uhříněvsi, když se podařilo sestavit mužstvo super lidí, kteří se dokázali vypořádat s každým soupeřem a vyhrát. A hlavně to byla výborná parta.“

„Největším zážitkem byl moment, když jsme vyhráli pohár v roce 1997 v malé kopané. Ten den se mi zapsal nesmazatelným písmem do paměti.“

„Všechny zážitky jsou velké, největší nemám.“

„Různé výlety v rámci horokroužku na skály a do jeskyní.“

„Postup do 3.ligy Hanspaulské ligy.“

„Určitě to byly každoroční fotbalové turnaje, jejichž prostřednictvím jsem se podíval i do Portugalska, navíc s fajn partou lidí.“

Zažil jsi ve středisku nějaké zklamání? Pokud ano, v čem?

Pouze čtyři respondenti uvedli nějaké konkrétní zklamání, všichni ostatní odpovídali, že neví, nebo že žádné zklamání nezažili.

„Ano zažil. Když mi vykradli skříňku v šatně a vzali nemalý obnos peněz, které jsem měl zrovna u sebe.“

„Jednou jsem přišel do střediska a hřiště už bylo plné. Já jsem se musel zklamaně vrátit domů.“

„Jeden kamarád mi rozbil pátku na stolní tenis a já jsem ji musel zaplatit.“

„Pro starší 15 let už je těžší se dostat na horolezeckou stěnu.“

Jaký měli rodiče názor na to, že docházíš do střediska?

Co rodič, to názor. Většina rodičů z pohledu klientů střediska měla pozitivní názor na to, že jejich dítě tráví svůj volný čas v Salesiánském centru pro mládež.

„Byli celkem rádi, ale bylo jim nápadné, že tam chodím nějak často.“

„Myslím, že byli celkem rádi, že takhle trávím svůj volný čas.“

„Rodiče byli rádi, že tzv. nesmrdím doma.“

„Byli rádi. Věděli, že jsem v dobrých rukou.“

„Špatný kvůli tomu, že středisko je církevní zařízení.“

„Asi ani nevěděli, že navštěvuji středisko.“

„Zpočátku skeptický, postupem času čím dál lepší.“

Jak dnes rozumíš tomu, že středisko je salesiánské?

Odpovědi na tuto otázku jsou poměrně konkrétní ve srovnání s odpověďmi na jednu z předcházejících otázek, která zněla podobně – „Co sis představoval, když ses dozvěděl, že středisko, do kterého chodíš, se jmenuje „salesiánské“?. Přesto čtyři odpovídající uvádějí, že neví, nebo že je jim to jedno.

„Salesiáni jsou určité katolické společenství, které se stará o výchovu mládeže;

„Že je spjaté s církví, vychází z příkladu Dona Bosca.“

„Asi mi to bylo jedno, o to víc mi to je jedno, když už do něj nechodím.“

„Je to církevní zařízení, ale náboženství nikomu nevnučují.“

„Výborné církevní zařízení, kde se dá dobře využít volný čas.“

„Celkem dobře, již jsem zasvěcen.“

„Nijak zvlášť, vím, že salesiáni mají svá vnitřní pravidla, které nikomu nevnučují a mě osobně nezajímají.“

„Dnes vnímám salesiány jako uskupení lidí, kteří se snaží o dobrou věc. Mládež se většinou dost nudí a je lepší, když tráví svůj volný čas ve středisku, než aby ho ubíjela jinak – sklouznout do problémů lze velmi snadno.“

Kdybys byl rodič, doporučil bys svým dětem návštěvu střediska?

Nikdo neuvedl variantu, že by svým dětem návštěvu střediska nedoporučil. Většina odpovědí zní „ano“, někteří odpovídají, že by to rozhodnutí nechali přímo na dětech.

„Proč ne? Rozhodně ano!“

„Jo, lepší, než aby se toulaly po ulic.“

„Nechal bych je, ať se rozhodnou sami, ale myslím si, že by se rozhodli jako já a využili by ho.“

„Určitě! Myslím si, že už to tam mají předplacené, ale mé děti jsou pro mě vzdálenou budoucností.“

„Pokud by neměly jiné zájmy, tak ano.“

„Samozřejmě.“

„Určitě. Vidím, jak se středisko postaralo o mě.“

Jaký je tvůj názor na pravidla chování ve středisku, změnil by jsi nějaké?

Pravidla většina respondentů respektuje v té podobě, v jaké se s nimi setkali nebo se v současnosti setkávají. Pouze jedna odpověď je „revoluční“. Tři odpovídající se dotýkají problematiky kouření v areálu.

„Osobně si myslím, že všechno klape, takže do toho kecat nebudu.“

„Pravidla mi naprosto vyhovovala, měla na nás i výchovný dopad.“

„Myslím si, že jsou v pořádku, není potřeba je měnit.“

„Po tu dobu, co jsem středisko navštěvoval, se pravidla moc neměnila a já osobně jsem s nimi neměl žádný problém.“

„Změnil bych, že se tu nesmí říct ani „krávo“, a že se nemůžou půjčit dvě věci na jednu kartičku pro člověka, který sem chodí občas.“

„Já je moc nedodržuji.“

„Znovu bych zakázal kouření v celém areálu.“

„Dříve se více dbalo na to, aby se nemluvílo sprostě. Za úplně nešťastné považuji přesunutí kuřárny k fotbalovému hřišti. Když byla kuřárna vzadu u plotu, alespoň kuřáci nebyli na očích malým prckům. Ještě mám jednu soukromou výtku – super nápad je krabice přání a stížností, ale na můj dotaz jsem dodnes nedostal odpověď (už je to dost měsíců).“

Co bys napsal o pracovnících střediska, se kterými jsi se tam setkal?

Dva odpovídající byli negativně kritičtí, ostatní odpovědi jsou vysoce pozitivní směrem k hodnocení pracovníků střediska.

„Někteří byli fajn, někteří trochu magoři.“

„Někteří jsou pěkně drzí, ostatní jsou v pohodě.“

„Jsou hodní, kamarádští a ochotní pomáhat.“

„Já jsem byl s pracovníky střediska docela spokojen. Byli to dospělí lidé, kteří se dokázali chovat tak, aby to bylo blízké návštěvníkům střediska, takže byli naprosto přirození.“

„Na ty co si pamatuji, mám pouze dobré vzpomínky. A myslím si, že si pamatuji skoro na všechny.“

„Hodně se mi líbilo, že i když byli o mnoho let starší než já, dokázali porozumět problémům mladých a dokázali být opravdovými kamarády.“

„Skvělí otevření lidé se smyslem pro humor.“

Chceš něco vzkázat pracovníkům střediska, nebo jestli si myslíš, že ti v dotazníku něco chybělo, můžeš to napsat sem:

Na závěr dotazníku měl každý možnost vyjádřit názory na věci, které nebyly obsaženy v otázkách.

„Všem moc děkuji!“

„Možná to zní trochu divně, ale chtěl bych se omluvit jednomu člověku, který je častým návštěvníkem střediska. Je to „Karel“. I když se občas choval dost nesnesitelně, já i ostatní jsme se k němu dobře nechovali. V těch letech si to člověk neuvědomuje, takže tímhle ho pozdravuji a omlouvám se a zároveň zdravím všechny pracovníky střediska.“

„Rád bych pozdravil všechny pracovníky střediska a přál bych jim, aby každý návštěvník měl stejně dobrý pocit z každého stráveného dne ve středisku, jako jsem měl já.“

„Přeju středisku hodně štěstí do dalších let. Hlavně trpělivost a sílu. Je škoda, že už se do střediska tak často nedostanu.“

„Mělo by se více dohlížet na to, aby se ve středisku nekouřilo a aby starší nedělali věci, které mají špatný vliv na mladší.“

„Díky za všechno, co mi středisko dalo, určitě na to nikdy nezapomenu!“

„Chtěl bych určitě všem poděkovat za neskutečně strávených hodin s námi ve středisku. Rozhodně je to pro mě můj nejlépe strávený čas, kde se snažím dělat něco pro sebe.“

„Přeji pracovníkům, aby vychovali co nejvíce rozumných kluků a holek, kteří do střediska přicházejí, stejně tak, jako vychovali mě, když jsem tam přišel jako puberťácký živel. Středisko mi dalo velkou jiskru a sehrálo jednu z klíčových rolí v mém dospívání.“

9.2.3. Interpretace výsledků

Pracovní hypotézy, které jsem si stanovil před započítím dotazníkového šetření, se většině případů vyhodnocení potvrdily

Pracovními hypotézami jsem si stanovil:

Sociální činnost Salesiánů je mezi respondenty kladně hodnocena.

Respondenti podle svého vyjádření vycházeli s pracovníky střediska v 78% výborně a v 22% spíše dobře. Vždy byl zde alespoň jeden pracovník střediska, se kterým si respondent rozuměl. Tento výsledek vyjadřuje důraz na kvalitu sociální pedagogiky aplikované na klienty střediska.

Mládež v salesiánském středisku nevidí problém v tom, že centrum patří církvi.

To že středisko je církevním zařízením nepocítuje jako negativum ani jeden z respondentů. 74% respondentům nezáleží na tom, zda je středisko církevní nebo ateistické, 26% respondentů tato skutečnost naopak vyhovuje.

Jasně daná pravidla chování při využívání volného času ve středisku nejsou hodnocena negativně.

Pravidla chování v salesiánském středisku mládeže tvoří přílohu č. 2.

Pravidla využívání volného času ve středisku byla 87% hodnocena jako rozhodně kladně, spíše kladně v 13%.

Z dosažených výsledků výzkumu lze předpokládat, že sociální činnost Salesiánů ovlivňuje kladně mládež (odvracení trestné činnosti).

Negativně nehodnotil nabídku nikdo z respondentů. Tyto výsledky potvrzují hypotézu, že při odborném zacházení s mládeží tohoto typu lze dojít k pozitivním výsledkům i přes cílené organizování volného času, na které dosud nebyli respondenti zvyklí. Tento výsledek poukazuje na to, že sociálně pedagogická činnosti Salesiánů se v dlouhodobém horizontu určitým způsobem odrazí na chování jejich klientů i do budoucna v tom smyslu, že je do určité míry pozitivním prvkem v prevenci proti nevhodnému sociálnímu chování a případné kriminalitě.

Od pracovníků ve středisku mládež očekává pomoc a podporu.

Vzhledem k tomu, že 67% respondentů zde mohlo realizovat své nápady spíše ano, 13% rozhodně a 20% spíše ne, z 87% byla pro ně nabídka využití volného času vyhovující (v 13% spíše ano), dočkali se zde z větší části pomoci a podpory, kterou dopředu očekávali.

Z kvantitativního zpracování odpovědí dotazníkového šetření vyplývá, že programová nabídka střediska, i jeho pracovníci jsou hodnoceni převážně pozitivně. Že je středisko církevní, nevadilo ani jednomu odpovídajícímu. Středisko pro ně bylo především místem, kde se nenudili, mohli realizovat své nápady a setkávali se tam se svými kamarády. Každý z respondentů přivedl do střediska alespoň jednoho kamaráda, který se pak stal pravidelným návštěvníkem.

9.3. Dílčí závěr

Dotazníkové šetření splnilo svou funkci. Samozřejmě by bylo zajímavější, kdyby se sešlo více odpovědí od oslovených respondentů, ale i tak výpovědní hodnota obdržených odpovědí je výrazná. Dotazníkové šetření potvrdilo hypotézu, že preventivně sociálně pedagogická činnost a působení Salesiánů na mládež je vnímána pozitivně. Ukazuje na to, že Salesiánské středisko mládeže svou programovou nabídkou i personálním složením dokázalo velice dobře reagovat na potřeby cílové skupiny. Odpovědi také poukazují na to, že se ve všem nedá vyhovět úplně každému. Ale to není záměrem střediska.

Závěr

Kriminalita a predikce kriminality u dětí a mládeže v naší společnosti je velkým problémem v současnosti i do budoucna. Lze spatřovat neustálý silný tlak na úspěšnost každého jedince a nadstandardní materiální zabezpečení. Okolní vliv a sociální prostředí však v mnoha případech nedokáže zabezpečit přístup k legálnímu získání těchto výhod, které jsou formou reklam avizovány téměř na každém kroku.

Mezi určitými skupinami dětí a mládeže je ve většině případů nežádoucí chování v jasné souvislosti s životním stylem. Do jisté míry lze spatřovat jeho původ v primární rodině, z velké části nepřilíš funkční, kde její roli přebírá výchovný ústav nebo dětský domov. Proto se mladistvý snaží najít „náhradní rodinu“ v určité komunitě, ve které se cítí být platným členem společnosti.

Výchovné ústavy a dětské domovy funkci rodiny nahrazují pouze do určité míry a to především v zabezpečení primárních potřeb. Pro potřeby sociální zde je velmi omezený prostor. Většinou jsou spojovány se státními organizacemi případně s neziskovým sektorem. V omezené míře si však lidé dokážou představit, že salesiánské středisko, které je součástí katolické církve může fungovat bez ideologického přístupu. Nicméně v salesiánské komunitě tomu tak je jak prokazuje dotazníkové šetření v mojí diplomové práci.

Vzhledem k době, stavu světa a výhledům do budoucna, se naše momentální situace zdá stále naléhavější a důležitější, že pokud někdo chce vychovávat podle preventivního systému, musí být jeho základním postojem naděje.

Don Bosco ze svého křesťanského hlediska nepovažoval dítě za idol, ale byl si vědom, že sebou nese tíhu omezení a následků lidského hříchu. Ale i když bylo zraněno a poškozeno přesto v sobě uchovávalo radikální schopnost k dobru. Tu bylo třeba podněcovat, pěstovat a utvářet prostřednictvím rozumné, motivované a k hodnotám otevřené pomoci.

Společenství Salesiánů v Praze - Kobylisích se dělí na dvě poloviny. Jednu tvoří farnost, skupina zhruba 1 400 lidí, kteří žijí velice živý svěbytný život kolem kostela. Druhou

část představuje práce s dětmi a mládeží, občansko prospěšná společnost Salesiánské středisko mládeže. Této druhé části činnosti Salesiánů je věnována empirická část mojí diplomové práce. Do nejrůznějších zájmových kroužků, na přilehlá sportoviště, na letní tábory, na jednorázové akce a workshopy chodí v průměru 500 dětí a mladých lidí, kteří jsou schopni držet se naplánovaného programu, protože pocházejí z prostředí určitého sociálního a rodinného prostředí. V rámci této složky salesiánského domu, působí Salesiánské středisko mládeže také pro děti a mládež z „nestabilních“ rodinných a sociálních podmínek. Pro děti a mládež jsou k dispozici Oratoř – herna, nízkoprahový klub Vrtule a horolezecká stěna.

Výrazně akční přizpůsobivost vyznavačů Dona Bosca moderním trendům naplňuje beze zbytku potřeby současné mládeže a tím jí vlastně oslovuje. Pouhé setrvávání na tradicích by v tomto ohledu bylo nedostačující a pravděpodobně i kontraproduktivní.

Bez provádění průběžného průzkumu potřeb současných dětí a mladých dospělých by nemohlo Salesiánské středisko mládeže odborně a fundovaně pracovat s ohroženými skupinami. Proto jej realizuje v praxi a tím je operativně schopné reagovat. Ve výchově se zaměřují na prostředí dětem a mladým lidem blízké s tím, že aplikují na každého jedince individuální program. Široké spektrum aktivit, které nabízí salesiánské středisko mládeže, dává skutečně neomezené možnosti sociálně pedagogického působení podle individuálních potřeb každého nezakotveného jedince.

Domnívám se, že pro nás příklad Dona Bosca může být užitečný i dnes. Žijeme totiž ve velmi složité a diferencované společnosti, mladí lidé nemají před sebou dobré výhledy do budoucnosti.

Preventivní systém byl vytvořen a realizován jako odpověď na formační požadavky spojené s daným kulturním kontextem. Preventivní systém Dona Bosca má i dnes co říci vychovatelům stejně tak jako mladým lidem, kteří si kladou otázky ohledně vlastní formace a budoucnosti. Tento systém nevyžaduje pouze opakování toho co dělal don Bosco. Je spíše za potřebí mít odvahu ve změněných aktuální historických podmínkách uskutečňovat to, co ve své době uskutečnil on. Vyžaduje to schopnost vnímat v prožívaných skutečnostech možnosti, v přítomnosti perspektivu budoucnosti, v procesech tendenční linii. Konkrétně to znamená např. vidět v momentálně prožívané situaci to co je nové, nové problémy, požadavky a potřeby.

Je sice důležité ukazovat na velké hodnoty, k nimž vychovávat, stejně jako je užitečné dělat dobré projekty. Ale to nestačí. Povinností či lépe úkolem je propojit představu cíle, které ho chceme dosáhnout a vůli po hledání prostředků, nástrojů, cest, strategií a itinerářů. Díky nim můžeme platně spolupracovat na dosažení potřebných kompetencí, které budou základem růstu ke svobodě a osobní odpovědnosti.

Resumé

V počátku textu diplomové práce jsem se zabýval legislativním rámcem tematiky. V souvislosti se změnami v celé české společnosti začalo i v oblasti církevní a oblasti péči o děti a mládež docházet od počátku 90. let 20. století k výrazné přeměně. Jednou z priorit této přeměny bylo i vytvoření příslušné nové legislativy týkající se postavení církvi ve společnosti. V oblasti péče o děti a mládež došlo pouze k novelizacím stávajících legislativních norem.

Dále jsem vymezil druhy organizací zabývajících se v České republice péčí o děti a mládež. Jsou to státní orgány, ale i velké množství nestátních neziskových organizací. Popsal jsem činnost pouze těch nejvýznamnějších. Nejdůležitější zásadou práce s klientem je respekt a úcta k jedinci. Respektování klienta znamená přístup k němu bez předsudků a případných postranních úmyslů.

V další kapitole jsem mapoval vybrané teorie osobností sociální pedagogiky, jako je E. Erikson, který se ve své teorii zabývá vlivem dědičnosti a inteligence na delikventní chování mládeže. O. Matoušek, který zmiňuje kromě jiného typické interakce v rodinách s vysokou pravděpodobností delikventního chování. K pochopení delikventního chování v celém rozsahu nelze pominout teoretická východiska odborníků v oblasti delikventního chování mládeže.

V současné společnosti, která spíše preferuje konzumní styl života, agresi a kult peněz je celková atmosféra zavádějící pro hodnotový systém dětí a mládeže, který se teprve utváří. Prevence volného času mládeže a její problematika je pro tuto kapitolu klíčová. Vedle rodiny, která často tuto roli neplní, jsou to školy a školská zařízení. Toto spojení však není zdaleka dostačující, proto je třeba sladění a propojení těchto složek s oblastmi zájmových organizací občanských sdružení a dalších zařízení pro děti a mládež.

Pro pochopení církevního učení a preventivního systému je podstatné nastínění dějin katolické církve. V průběhu historie až po současnou dobu lidé vyjadřovali své hledání Boha v náboženských představách a náboženském chování (modlitby, oběti, kultury, meditace atd.).

I když v těchto výrazových formách může být mnoho nejasného, jsou tak všeobecné, že člověk může být definován jako bytost náboženská.

Současnou římskokatolickou církev je třeba charakterizovat na základě nejen definicí a studia Bible, ale i jejich symbolů a všech nezbytných prvků, které byly částečně u zrodu církve a částečně vznikaly v průběhu jejího vývoje. Zmínil jsem i specifika katolicizmu jakými jsou svátosti, liturgie a modlitby, sedm hlavních hříchů a desatero. Nedílnou součástí této kapitoly je právě katolická církev a sociální pedagogika, její původ a to od základního učení Dona Bosca a její rozvoj do dneška.

V další části diplomové práce jsem se specializoval na činnost Salesiánů na poli sociální pedagogiky. Pro jeho zmapování jsem stručně nastínil známá fakta o životě Dona Bosca a vznik a historii Salesiánů Dona Bosca v průběhu nedávných dějin. Ve spojení Dona Bosca se sociální pedagogikou je rozvoj jeho výchovné metody, známé jako preventivní systém.

Jednou z nejpodstatnějších kapitol diplomové práce je ta, která se zabývá Salesiánským střediskem mládeže v Praze – Kobylisích. Je zde popsána její historie a činnost od počátku v roce 1990 až po dnešek, její základní cíle v sociální pedagogice mládeže i prostředky, kterými se pozitivních výsledků snaží dosáhnout.

V empirické části jsem zvolil jako průzkum dotazníkové šetření, které naplnilo stanovené hypotézy, že preventivně sociálně pedagogická činnost a působení Salesiánů na mládež je vnímána pozitivně. Ukazuje na to, že Salesiánské středisko mládeže svou programovou nabídkou i personálním složením dokázalo velice dobře reagovat na potřeby cílové skupiny. Odpovědi také poukazují na to, že se ve všem nedá vyhovět úplně každému. Ale to není záměrem střediska.

Přílohy diplomové práce tvoří doplňující texty, a to „Pokyny prvním misionářům“ z roku 1875 a „Pravidla chování v salesiánském středisku mládeže“.

Anotace

PILÁT, Jaroslav: Sociální učení katolické církve a jeho aplikace v sociální pedagogice.

Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010.
74 stran diplomové práce.

Diplomová práce ukazuje aplikaci a propojení sociální pedagogiky s činností katolické církve, a to na příkladu Salesiánského střediska mládeže v Praze - Kobylicích. Jedná se o mapující studii, jejíž součástí je dotazníkové šetření, která přispívá k pregnančnějšímu a detailnějšímu poznání práce Salesiánů s dětmi a mládeží na základech učení jejich zakladatele Dona Bosca.

Klíčová slova:

Delikvence, děti a mládež, Don Bosco, dotazníkové šetření, katolická církev, Oratoř, preventivní systém, Salesiáni, sociální pedagogika, středisko mládeže.

Annotation

PILÁT, Jaroslav: Zlín: University of Tomáš Baťa in Zlín, Brno: Institute of Intersectional Studies, Brno, 2010. The dissertation work, 74 pages in total.

The dissertation work describes the application and interconnection between the social pedagogy and activities of the Catholic church, exactly „Salesian“ centre for juveniles in Prague – Kobylice. This dissertation work can be classified as an expository study. The findings of the study were based on questionnaire investigation and its outcomes, which contributed to more cogent and detailed knowledge of „Salesian“ work with children and juveniles based on the education of their founder Dona Bosca.

Keywords:

Delinquency, children and juveniles, Don Bosco, questionnaire investigation, Catholic Church, oratory, prevention system, „Salesians“, social pedagogy, centre for juveniles

Seznam použité literatury

1. Zákon č. 3/2002 Sb., o církevních a náboženských společnostech, v platném znění.
2. BAKOŠOVÁ, Z., *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: Public promotion, 2008.
3. *Bible*. Stuttgart: Ekumenická rada církví, 1984.
4. BOSCO, J., *Můj život pro mladé*. Praha: Portál, 2007.
5. BOSCO, T., NANNI, C., *Dej mi duše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.
6. DRAPELA, Victor J., *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1998.
7. ERIKSON, Erik H., *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: NLN, 1999.
8. HARTL, P., HARTLOVÁ, H., *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000.
9. KRAUS, B., *Sociální pedagogika II*. Brno: Institut mezioborových studií, 2007.
10. KREMER, J., KONIG F., *Křesťan na prahu třetího tisíciletí*. Praha: Vyšehrad, 1996.
11. KRÍŽKOVÁ, Marie. R., *Kniha víry, naděje a lásky - 70 let působení salesiánů v Čechách a na Moravě*. Praha: Portál, 1996.
12. MATOUŠEK, O., *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003.
13. MATOUŠEK, O., *Metody řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003.
14. MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003.
15. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky, *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Praha, 2002.
16. MUNKOVÁ, G., *Sociální deviace*. Praha: Karolinum, 2001.
17. PAWLOWSKY, P., *Křesťanství v proměnných dvou tisíciletí*. Praha: Vyšehrad, 1996.
18. PILÁT, J., *Bakalářská práce na téma „Vliv hudby na životní styl a delikvenci mládeže“*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2008.
19. Světové dokumenty IX., *Úmluva o právech dítěte*. Ostrava: ARIES, 1995.
20. ŘEZÁČ, J., *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998
21. TRESMONTANT, C., *Otázky naší doby*. Brno: Barrister & Principal, 2004.
21. VOJTÍŠEK, Z., *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice*. Praha: Portál, 2004.

22. VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002.
23. VRTIŠKOVÁ, M., *Teorie a metody sociální práce*. Praha: Tribun EU, 2009.
24. *Revue církevního práva 30, 1/05*. Praha: Společnost pro církevní právo, 2005.
25. *Výchovně pastorační projekt komunity*. Praha, 2007.
26. *Salesiánský magazín, 1/2009*. Praha, 2009.
27. http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98%C3%ADmskokatolick%C3%A1_c%C3%A1rkev (15.6.2009): Římskokatolická církev.
28. <http://glosy.info/texty/hans-kung-male-dejiny-katolicke-cirkve/> (14.6.2006): Hans Küng - Malé dějiny katolické církve - Martin Schlemmer.
29. <http://neziskovky.cz/cz/fakta/neziskovy-sektor-v-cr/co-to-je-neziskovy-sektor/> (10. 10. 2010): O neziskových organizacích.
30. <http://sasmkob.sdb.cz/> (23.4.2009).
31. <http://www.abcsvatych.com/mesice/1/leden31.htm> (20.7.2009): 31. 1. Svatý Jan Bosco.
32. http://www.katechismus.cz/paragraf.php?sel_paragraf (15.5.2009): Katechismus katolické církve.
33. <http://www.saleziani.sk/kratky-zivotopis.html> (5.8.2009): Krátky životopis.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Pokyny prvním misionářům

Příloha č. 2 – Pravidla chování v Oratoři

Příloha č. 1 – Pokyny prvním misionářům (1875)

1. Hledejte duše nikoliv peníze, pocty nebo hodnoty.
2. Jednejte se všemi láskyplně a s vybranou zdvořilostí, ale prchejte před důvěrnými rozhovory s osobami druhého pohlaví nebo s těmi kdo mají špatnou pověst.
3. Na návštěvy chod'te jen z důvodu milosrdné lásky, a když je to nutné.
4. Pozvání na oběd přijímejte jen ze závažných důvodů. V takových případech se postarejte, abyste mohli být dva.
5. Zvláštní péči věnujte nemocným, dětem, starým a chudým, pak Vám bude Bůh žehnat a lidé Vás budou mít rádi.
6. Uznávejte všechny autority: občanské, náboženské, městské, vládní.
7. Když cestou potkáte vlivnou sobu, dejte si záležet, aby jste ji uctivě pozdravili.
8. Stejně se chovejte vůči osobám církevním nebo členům řeholních rodin.
9. Varujte se zahálky a sporů. Buďte velmi střídmi v jídle, pití a odpočívání.
10. Milujte a starostlivě ctěte ostatní řeholní řády a mluvíte o nich vždy dobře. To je prostředek, jímž si získáte úctu všech a prospějete kongregaci.
11. Pečujte o své zdraví. Pracujte, ale jen tolik, kolik snesou Vaše síly.
12. Umožněte svěským lidem, aby poznali, že se oblékáte, stravujete a bydlíte chudě. Pak budete bohatí před Bohem a lidská srdce se Vám budou poddávat.
13. Navzájem se milujte, rad'te si, napomínejte se, ale nikdy vůči sobě nechovejte závist a nevráživost; spíše ať je dobro jednoho dobrem všech, námahy a utrpení ať se

považují za námahy a utrpení všech, takže se každý bude snažit, aby je odstranil nebo aspoň zmírnil.

14. Zachovávejte Stanovy a nikdy si nezapomeňte vykonat měsíční cvičení dobré smrti.
15. Každí ráno svěřte Bohu svá denní zaměstnání, zejména zpovídání, školu, vyučování náboženství a kázání.
16. Ustavičně doporučujte úctu k Panně Marii Pomocnici a k svátostnému Ježíši.
17. Hochům doporučujte, aby se často zpovídali a přijímali eucharistii.
18. Aby jste pěstovali duchovní povolání snažte se je přimět: aby milovali čistotu, měli odpor k opačné neřesti, často přistupovali k svátostnému přijímání a aby se měli navzájem upřímně rádi, proto k nim buďte zvláště laskaví a blahovolní.
19. Ve sporných záležitostech než rozhodnete, vyslechněte obě strany.
20. Když se namáháte a trpíte, nezapomínejte, že je pro nás v nebi připravena velká odměna. Amen. (5)

Příloha č. 2 – Pravidla chování v salesiánském středisku mládeže

1. Pravidla Oratoře

- volnou oratoř (hokejbalové hřiště, víceúčelové hřiště, skate hřiště, stolní fotbálek, stolní tenis) mohou využívat všichni, kteří mají platnou průkazku Salesiánského střediska mládeže a Salesiánského hnutí mládeže v rámci týdenní otevírací doby, nebo klienti klubu ve středu a čtvrtek v době od 16 do 18 hod.;
- využíváním oratoře se myslí i samotný pohyb v prostoru střediska;
- využívat oratoř lze pouze v otevírací době a to od pondělí do pátku od 14 do 18 hod., nebo po předchozí domluvě s vedením.

Pravidla průkazek

- průkazky se vydávají během otevírací doby v půjčovně střediska a na jejich zřízení je třeba: fotografie (3,5x4,5 cm), jméno, příjmení, datum narození, adresa, telefon;
- platnost průkazky je uvedena na průkazce;
- ceny průkazek:
 - žlutá – 100,- Kč/školní rok, žáci ZŠ
 - zelená – 150,- Kč/školní rok, středoškoláci a učni
 - modrá – 250,- Kč/školní rok, vydává se těm, kteří byli dříve vlastníky žluté nebo zelené průkazky.

Všeobecná pravidla chování

- v celém areálu je zakázáno užívat a distribuovat drogy, konzumovat alkoholické nápoje
- v celém areálu kromě kuřárny je zakázáno kouřit;
- všichni se k sobě chovají ohleduplně a snaží se nepoužívat vulgární výrazy;
- vzniklé problémy se neřeší hrubou silou, ale přes službukonajícího asistenta;
- všichni respektují pokyny pracovníků střediska;
- v prostoru střediska musí všichni udržovat pořádek, odpadky patří do popelnic.

Sankce za nedodržování pravidel chování

- napomenutí a upozornění na platná pravidla pracovníkem střediska;
- při opakovaném porušování pravidel vyloučení z prostor střediska na jeden den;
- při soustavném a opakovaném porušování pravidel vyloučení ředitelem střediska na dobu určitou, nebo i úplně. V takovém případě nebude vrácen poplatek za průkazku.

Pravidla provozu víceúčelového hřiště

- na hřišti je možné hrát fotbal, nohejbal, volejbal, tenis, basketbal;
- stojany se sítěmi na tenis, volejbal a nohejbal se půjčují v půjčovně Oratoře;
- na hřiště je zakázán vstup v kopačkách (povoleny nejsou ani gumotextilní);
- mimo provozní dobu lze hřiště využít formou pronájmů a to po předchozí domluvě s ředitelem střediska.

Pravidla skate hřiště

- na skate hřišti je možné jezdit na skatech, kolečkových bruslích, koloběžkách a kolech. Na Kolech však jen v případě, že hřiště není obsazeno skejtáky, bruslaři a koloběžkáři; skate a kolečkové brusle se mohou půjčit v půjčovně střediska;
- do 15 let je povinnou výbavou přilba, nepovinnou chrániče; oboje se dá půjčit v půjčovně střediska;
- za mokra a sněhu je na skate hřišti provoz zakázán;
- v zimním období za tmy (během provozní doby oratoře) je provoz na skate hřišti zakázán;
- k dispozici jsou molitany, do kterých se dá skákat;
- skákat do molitanů mohou ti, kteří sjedou šikmou rampu, přejedou funbox a vyjedou a sjedou malý radius; minimální počet „skokanů“ je 5;
- všichni uživatelé skate hřiště uplatňují zásady bezpečnosti;
- jakékoliv zranění je třeba bezprostředně nahlásit v půjčovně střediska asistentovi.

Pravidla půjčovny

- věci z půjčovny si mohou půjčovat jen držitelé platných průkazek Salesiánského střediska mládeže a Salesiánského hnutí mládeže;
- za půjčené věci odpovídá ten, který si je půjčil, tzn. jeho povinností je půjčené věci osobně vrátit v půjčovně, popř. nahradit škodu vzniklou za jejich poškození či ztrátu;
- s půjčenými věcmi je zakázáno opustit prostory střediska.

Sankce při ztrátě a úmyslném poškození půjčených věcí

- pokud se jedná o menší věci (tenisák, pingpongový nebo kalčový míček...)
 - a) do 3 kalendářních dnů donést nový nebo zaplatit finanční náhradu;
 - b) dokud nebude záležitost vyřízena, dlužník si nemůže v půjčovně Oratoře nic půjčit.
- pokud se jedná o větší záležitosti (míč, helma, skate chrániče, brusle, skate, hokejka, rukavice...)
 - c) ten kdo věc ztratil nebo poškodil, řeší celou záležitost s hlavním asistentem Oratoře;
 - d) pokud bude dohodnuta finanční náhrada je možné vytvořit splátkový kalendář, v případě, že nebude první splátka splacena do 3 dnů, bude věc oznámena rodičům;
 - e) dokud dlužník celou věc nesplatí, nemůže si v půjčovně oratoře nic půjčit.

Sankce při nevrácení půjčených věcí

1. Půjčené věci zůstaly na hřišti nebo v herně, služba nebo někdo jiný je vrátil do půjčovny

- ten, kdo je ztratil, si nemůže 7 kalendářních dnů v půjčovně oratoře nic půjčovat;

2. Půjčené věci se na hřišti nebo v herně nenašly

- pokud se jedná o menší věci (tenisák, pingpongový nebo kalčový míček...)
do 3 kalendářních dnů donést nový nebo zaplatit finanční náhradu;
- pokud se jedná o větší záležitosti (míč, helma, skate chrániče, brusle, skate, hokejka, rukavice...);
- ten kdo věc nevrátil, řeší celou záležitost s hlavním asistentem Oratoře;
- pokud bude dohodnuta finanční náhrada je možné vytvořit splátkový kalendář, pokud nebude první splátka splacena do 3 dnů, bude věc oznámena rodičům;
- dokud dlužník celou věc nesplatí, nemůže si v půjčovně oratoře nic půjčit.

Podávání a řešení stížností

- každý má právo dát najevo své přání, či nespokojenost ohledně provozu Salesiánského střediska mládeže;
- lze tak učinit dvojím způsobem:
 - a) ústně přímo kterémukoliv pracovníkovi střediska;
 - b) písemně do schránky přání a stížností umístěné vedle půjčovny oratoře;
- písemné připomínky mohou být i anonymní;
- hlavní asistent Oratoře se zavazuje, že vyřídí přání či stížnost vždy do konce měsíce a rozhodnutí vyvěsí pod schránku přání a stížností, aby si předkladatel stížnosti (přání) mohl sám rozhodnutí přečíst;
- pracovníci střediska garantují, že nebudou jakýmkoliv způsobem znevýhodňovat, nebo diskriminovat toho, který stížnost podal;
- vulgární a urážející stížnosti nebudou brány pracovníky střediska v potaz.

2. Pravidla nízkoprahového klubu Vrtule

Práva klientů

- máš právo být v klubu (pokud respektuješ pravidla);
- máš právo na pomoc od pracovníků klubu;
- nemusíš se zapojovat do naplánovaných aktivit;
- máš právo na respektování svých názorů, postojů, vzhledu atd.;
- máš právo využívat vybavení a nabídku klubu, účastnit se akcí;
- máš právo si stěžovat a právo na spravedlivé projednání stížnosti;
- máš právo si vybrat, zda zůstaneš anonymním uživatelem nebo poskytněš informace o své osobě;
- máš právo znát dokumentaci o své osobě;
- máš právo se zapojit do rozhodování o tom, jak má klub lépe fungovat. Zajímá nás Tvůj názor.

Pravidla klubu

- Přístup do klubu Vrtule mají všichni bez rozdílu barvy pleti, náboženského vyznání, přesvědčení.
- Klub je určen lidem ve věku 13 – 20 let.
- V klubu respektujeme ostatní a chováme se ohleduplně.
- I v klubu platí zákony (nepřípustné je především: šikana, slovní a fyzická agrese, jakákoliv forma diskriminace, krádeže, poškozování cizích věcí,...).
- V klubu se nemluví vulgárně.
- V celém areálu střediska je zakázána jakákoliv manipulace s nelegálními drogami a alkoholem.
- Kouření je povoleno pouze v kuřárně, a to od patnácti let.
- Každý návštěvník se zavazuje dodržovat tato pravidla a respektovat pracovníky klubu. (33)